

אלול תשע"ג, אוגוסט 2013

לב לוב 16

כתב העת של הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

הניצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו

שנה טובה

מייסד ועורך ראשון
נחצ'ה-נחום גלבוע

עורכת ראשית
מתי גילעד

עורך משנה באיטלקית
דניאל מימון

עריכה לשונית
ד"ר רחל ברוך

מנהל
צורי דורון-דדוש

עיצוב והפקה
gstudio88

דפוס
"המרכז" האחים תשובה נתניה

צילום
יוסי גמזו לטובה, מאיר כחלון,
עמוס לגזיאל

כותבים:
אריאל ארביב, פרלה ברכי שניידר,
דוד ג'אן ויוסף בן דוד ג'אן,
סרג'ו דוויב, שמעון דורון (דעדוש),
בנימין דורון, דינה דנון דאבוש,
משה (זיגי) זיגדון,
תקווה יולזרי, ויטוריו פלח,
Daniel Mimun, Lelio Nahum,
Ariel Arbib

Redattore sezione italiana
Daniel Mimun

תרגום מאיטלקית:
מרצ'לה זרוג

הפצה
הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

חברי המערכת
מאיר אלסייג, בנימין דורון-דעדוש,
צורי דורון דעדוש, משה (זיגי) זיגדון,
תקוה יולזרי-נעמן, דניאל מימון

כל הזכויות שמורות
לארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב
משה הדדי 4, אור יהודה
luv@bezeqint.net
www.livluv.org.il
03-5336268/72

מוזיאון יהדות לוב
פתוח בימים א'-ה'
בחול המועד ואיסרו חג
בין השעות 09:30-17:00
סיור מודרך לקבוצות
בתיאום מראש

מורשת יהדות לוב

לב לוב

גליון מספר 16

הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו
אלול התשע"ג
אוגוסט 2013
כתב העת של הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

מדינת ישראל
המשרד
לאזרחים ותיקים

כריכה: דגם ארון הקודש של בית הכנסת בושאיק, ולוחות הברית מכסף -
מזכרת אחרונה מארון הקודש הישן של צ'לאת בושאיק בזית
המוצגים במוזיאון יהדות לוב באור יהודה

תוכן הענינים

3. דבר העורכת - מתי גילעד
- חלום שכולו חמשירים - ויטוריו פלח
4. דבר היו"ר - מאיר כחלון
5. והגדת לבנך -שמעון דורון
6. יונה חשאית - משה (זיגי) זיגדון
8. נוסטלגיה ושורשים - פרלה ברכי שניידר
10. ר' כמוס נחאסי - דוד ג'אן ויוסף בן דוד ג'אן
14. מכבי לוב - אריאל ארביב וסרג'ו דוויב
18. המכביה במוזאון שלנו
20. שואה במשקל כבד -דינה דנון דאבוש
24. ההתיישבות החקלאית של יהודי לוב בארץ ישראל - בנימין דורון
25. הצדעה למתנדבים - משה (זיגי) זיגדון
26. אירועים וכנסים

31. L'Aiyad (Le Festività) - Ariel Arbib
- 33 Rav Alfonso Arbib - Lelio Nahum
- 35 Savta Aliza - Daniel Mimun

Iscriviti all'Organizzazione Mondiale degli Ebrei di Libia.
Sii partecipe e usufruerai dei seguenti vantaggi:

- 1) Abbonamento alla rivista "Germogli" (Livluv).
- 2) Sconti speciali sui spettacoli, dischi e d.v.d.
- 3) Partecipazione alle votazioni per le elezioni dei membri dell'Organizzazione.
- 4) Aggiornamenti sulle novità in corso

Prezzo annuale: 50 Euro (Esteri), 120 Shekel (Israele).
Si accettano pagamenti con carta di credito.
Per informazioni: 972-3-5336268 www.livluv.org

לחברים בארגון העולמי

1. הזכות לבחור ולהיבחר בבחירות לארגון
2. מני לכתב העת "לב לוב"
3. הנחות לספרים ולתקליטורים
4. עדכונים על פעילויות שוטפות ואירועים

דמי חבר 120 ש"ח לשנה
ניתן לשלם בכל אמצעי תשלום
להצטרפות:
03-5336272 03-5336268

דבר העורכת

קוראים יקרים,

"מעגל נפתח בכל שנה, ומעגל נסלח בכל שנה," כותבת שמרית אור בשיר "גלגל ענק". בנקודת הזמן הזאת של סגירת מעגל ופתיחה של חדש, מתגנב ללבנו כרגיל אותו המחשבון, מחשבון פנימי שבאמצעותו אנו מודדים את תהליכי החיים.

כמה השכילה היהדות להקדים את ימי הסליחות לראש השנה - ארבעים יום של חשבון נפש וחרטה על דברים לא טובים שעשינו, וגם על דברים טובים שלא עשינו. עם סיכום החשבון הזה נוכל לפתוח שנה חדשה מלאת תקווה והתלהבות - לעשות, לשנות, לתקן ולשפר.

בכל תחילת שנה לפני החגים עולה "מחשבון המרתון" בלב כל אישה - כמה אורחים יבואו לחג? או יותר חשוב - מי יבוא לחג? רשימת קניות בגדים, בשרים, פירות ירקות. לא לשכוח את הברכות... מתי להתחיל לקנות? לאפות? לבשל? וכל רגע לנצל, כדי להספיק להגיע לקו הסיום מוכנה, יפה ולא עייפה.

ואז, כשיבואו האורחים לבית מבריק מצחצוח, שולחן ערוך עם כלים נאים ומפה צחורה, ריח הבישולים הנעים מהמטבח לאפיהם המתרחבים של הנמצאים, היא תתמלא בשמחה ואהבה, וקמטיה יימתחו בגאווה.

רגע לפני שניפרד מהשנה שחלפה, ניפרד גם מדנים חברתנו האהובה, שחיוכה אינו מצליח להימחק מהזיכרון. ולא נשכחים גם השקט, הנעימות, האדיבות, האופטימיות ששידירה גם כשעמדה מול בשורת האיוב האיומה של מחלתה. בלכתה הותירה בלבבותינו חלל עמוק ורחב של כאב גדול ועצום. נזכור אותה זקופה, מחייכת ומלאת תקווה. דניס חסרה לנו מאוד, אך היא תיוותר בזיכרוננו כיכרון מתוק. יהי זכרה ברוך.

בנימה ספורטיבית - השנה התקיימה המכבייה ה-19, אירוע שהזכיר נשכחות, השתתפות נבחרת מכבי לוב במשחקי המכביה השנייה והשלישית. על הקמת מכבי וסיפורי המכבייה מספרים אריאל ארביב וסרג'ו דוויב. על הספורטאי יוסף רומנו שנרצח בפיגוע משלחת ישראל במינכן - בתחקיר רחב יריעה של דינה דנון, ובחלק האיטלקי של הגיליון נפגש דניאל מימון עם "האימא הגדולה" של משפחת הספורט בישראל, משפחת לוזון, והיא מספרת מהו חלקה בגיבוש משפחה גדולה ועוצמתית זאת.

בנימה ציונית - בנימין דורון בסקירה על תרומתה של הקהילה הלובית לבניין הארץ. זיגי מביא את סיפורו של יונה פדהצור, איש חשאי שסיפורי עלילותיו נחשפים בכתבה. שמעון דורון מבקש להיאחז בשורשים שלנו ולתעד את סיפורי הורינו כחלק מחובתנו למורשת שלנו.

בנימה רצינית - תרומתם של דוד ויוסף ג'אן, בחקירה ותייעוד תולדות רבני הקהילה, רבה לאין שיעור. יוסף ג'אן משתף אותנו בדרך הפתלתלה והמסובכת של חוקר המנסה במשך זמן רב לדלות פרטים על הרב כמוס נחאסי.

ובנימה אופטימית - אסיים בברכה לבני הקהילה ולבית ישראל -

שנה טובה ומתוקה, שנת שלום ואחוזה בינינו, שנה של בריאות ושמחה,

שנה שבה יתגשמו כל משאלות לבנו לטובה - אמן!

מתי גילעד, עורכת

חלום שכולו חמשירים

ויטוריו פלח

רוצה לומר בפשטות, אני לא חוזה וגם לא חוזה,

זו לא הצגה וגם לא סיפור מחזה

אלו קטעים הומוריסטים שאומרים זה לזה

כמו הקטעים המצחיקים של השמן והרזה

קטעים מוגזמים של סיפור מעשה

זה מהלך בדיוני שאין בו ממש אחיזה

שיכול לשעשע וגם לקרין קריצה

בכל מקרה אין בבדייה זו שום שלל או ביזה

תלוי אין התעוררת בבוקר ובאיזו צורת יקיצה

בחרדה מחלום בלהות או מעקיצה

חלום שמעיר אותך בבוקר בקפיצה ובריצה

ריצת בוקר לפני שתיית קפה ואכילת ביצה

אתה יוצא לעבודה בנחת ובזהירות

מביט על השעון ואז תופס מהירות

אתה באיחור ורץ בבהילות

איחרת לעבודה ומיד קיבלת תמרוז אזהרה

שממנו אתה קצת מתפלץ אך אין דרך חזרה

לפתע, הכל נראה לך כמו עבודה זרה

כולך משתומם אין נכנסת לכוז צרה

שממנה לעוף הביתה היא דרך קצרה

אך אל תדאג בן אדם, הכל אשליה חלום בלהות

ובל תרשה לעצמך לשאול אם לחיות או לא להיות

תמשיך לזרום ולהינות מהחיים בלי תהיות

גם אם עשית פה ושם גם טעויות

רק אל תגזים במעשי קונדס ושטויות

לסיום, תמיד תזכור שהחיים קצרים

מלאי מטען של רגשות ויצרים

פה לרגע אנו נעצרים

לעשות חשבון נפש ולכלום מעצורים

כדי לזרום הלאה עם הסביבה והיצורים

תודה להשגחה העליונה

שהובילה אותנו לדרך הנכונה

זה היה חלום מלא תוכן ותכונה

שלכם בכל עת

המושך בזה העט

דבר היו"ר

קוראים יקרים,

אני שמח לבשר לבני הקהילה שהשלמנו הקמת האגודתה להנצחת הנופלים והנרצחים בשואה ובפרעות, ולזכר חללי מערכות ישראל מבני קהילתנו. כמו כן, מבטאת האגודתה גם את הציונות שהייתה בלבו. היער והאגודתה יתקיימו לדורות, וכך נזכור את יקירינו לעד.

שלוש שנים פעלנו בשיתוף פעולה הדוק עם הקרן הקיימת לישראל, שנענתה בחיוב לבקשנו. האגודתה הוקמה ביער יהודי לוב ליד מצפה חדיד. נקבעו במקום הסברים בשפות עברית, אנגלית, ואיטלקית. בהמשך יוקם גם חניון לנופשים ומבקרים, ייקבעו שבילים לנכים, ותהיה נגישות מלאה לכול. מדי שנה נקיים ביער א"ה את טקסי יום שואה, את טקסי יום הזיכרון והנצחת נספי הפרעות שהתחוללו בלוב ואת יום הזיכרון לחללי צה"ל. בני הקהילה, משפחות הנופלים והציבור הרחב מוזמנים להגיע לבקר ולנפוש ביער יהודי לוב, מצפה חדיד, ליד בן שמן ובכך להנציח את היקרים לנו.

אני מודה ליו"ר קק"ל מר אפי שטנסלר ולחברי הדיריקטוריון, שתמכו בבקשתנו ותקצבו את ביצוע הפיתוח ואת בניית החניון, וכן לתורמים בני העדה החיים ברומא על התמיכה הכספית, תודה למשרד לאזרחים ותיקים על הושטת העזרה, ותודה לחברנו יצחק תשובה על תרומתו הנכבדה.

במסגרת הפעילות המאומצת שעושים הארגון וצוות המתנדבים לטיפול בניצולי השואה, רוב הזכאים מקבלים את הרנטות כסדרן, כמו שנקבעו החל מ- 01.04.2010. לידעת כל אלה שתביעותיהם נדחו בעבר ולזכאים החדשים כל הטיפול בבקשות הניצולים נעשה בארגון ובהתנדבות ללא עלות. אני מודה לגב' עופרה רוס, יו"ר הרשות לזכויות ניצולי השואה, הפועלת עם הצוות הנפלא כדי לתת מענה לכל הפניות ולדאוג לכך שהניצולים יקבלו את המגיע להם במהירות רבה ככל האפשר.

עדיין נותרה בעיה שטרם נפתרה של יוצאי לוב שעלו לארץ לאחר אוקטובר 1953 ועוכבו שלא באשמתם, כשרוב משפחתם עלתה לארץ אני מקווה שהמדינה תציע פתרון דחוף ותעזור לאלה שזכויותיהם מגיעות להם. חייבת לקום בדחיפות ועדת חריגים לשם בדיקה של כל מקרה לגופו במגמה לאשר לכל אלו שעלו לארץ לאחר שנת 1953 את קבלת הרנטה המגיעה להם למשך שנות החיים שנותרו.

אני מוחה וכואב על התנהגות הבלתי הוגנת של עסקנים לא הגונים שניצלו את תמימותם של ניצולים רבים והחתימו אותם על ייפוי כוח והתחייבות לתשלום עמלה על מילוי הטופס. אלו תובעים מהניצולים סכומים הנעים בין 6000 ש"ח ל- 12,600 ש"ח ואם לא משלמים להם, הם מעקלים להם את הכספים בבנק ופותחים כנגדם בהליכי הוצאה לפועל.

אנו מקיימים כנסי הסברה והדרכה על מנת להעביר מידע על הזכויות של הניצולים ועוזרים להם להתמודד עם הסחטנות הבלתי מוצדקת. עם זאת, אם עו"ד טיפל בתביעה, כולל ייצוג

בבית-המשפט בלי להיאחז בהסכם המנהלי, ונקבע שלניצול מגיע כספים - על כך מגיע לו תשלום.

אני מבקש להודות לחברה להשבה של רכוש נספי השואה וכן לוועידת התביעות על התמיכה בפעילות השוטפת שלנו בעזרה לניצולים קשי יום ובודדים, להקל עליהם ולהיטיב עמם.

אני שמח לבשר כי לאחר מאבק משותף לצד ראשי הארגונים של יהודים יוצאי ארצות ערב ואיראן, בשיתוף פעולה עם שר החוץ אביגדור ליברמן וסגנו לשעבר מר דני איילון ועם הקונגרס היהודי העולמי, המשרד לאזרחים ותיקים בראשות השר אורי אורבך והמנכ"ל מר אהרון אזולאי - הסיסמה "אני פליט" חלה על כל יוצאי ארצות ערב ואיראן.

יצאנו בפעולה משותפת ברשות המשרד לאזרחים ותיקים לשם תיעוד ורישום של המורשת והרכוש של יוצאי לוב שעברו גירוש, סבל ורדיפות ועדיין חיים עמנו. שיתוף פעולה זה מחייב את כל הגורמים להתגייס ולהתנדב, לעבור מבית לבית ולרשום את כל סיפוריהם. ככל שנקדים, כן ייטב.

עם סיום שנת תשע"ג אני מבקש לנצל את מועד פרסום הגיליון ולהודות למשרד התרבות והספורט, מחלקת מורשת, על התמיכה והעזרה בהפעלת הבית והעמותה שלנו, ובמיוחד לצוות מנהל תרבות מר שמעון אלקבץ, גב' בת שבע דן וגב' רויטל לוי.

אני רוצה להודות למשרד לאזרחים ותיקים על הליווי והתמיכה: למנכ"ל אהרון אזולאי, לקרינה חינוי ולנועה בלכר אורנשטיין, למרכז הארגונים של ניצולי השואה, למנכ"ל אבי רוזנטל ולצוות העובדים שתמיד הטו אוזן קשבת, לוועידת התביעות, לחברנו חיים פדר, לעו"ד אהוד מוזס ולכל העובדים המסורים בחברה להשבה נכסי נספי השואה - תודה על התמיכה והליווי בטיפול בניצולי השואה. תודות למשרד עו"ד מר צורי חסון על העבודה המסורה והאחראית בהבטחת הבקרה והכנת דו"ח כספי שוטף ומסודר, ליועץ המשפטי מר יעקב נחום על הליווי השוטף והעצות הטובות, תודה לעו"ד צורי בן תורה על ההתמדה בטיפול בניצולי השואה.

תודות למועצת הארגון, חברי הנהלת הארגון, וחברי ועדת הביקורת, לצוות המתנדבות והמתנדבים בבית המורשת שבאים, מדריכים ועוזרים בפעילות היומיומית, לפעילים האזרחיים בקהילה, לצוות המנהלי של בית המורשת על ההשקעה היומיומית הנעשית במסירות ובאהבה.

מיטב האיחולים לכל הקוראים, לבני העדה ולכל עם ישראל.
שנה טובה ומבורכת, שנה של אהבת חינו, שנת שלום, בריאות ושגשוג, שנה ברוכה וגשומה.
תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה.

"זקבא דיאי ציידן ואון נקסין"

מאיר כחלון, יו"ר

"והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמ' י"ג: ח'). התורה מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים, לדבר עליה באריכות לכל פרטיה ודקדוקיה.

פרויקט "והגדת לבנך" של המשרד לאזרחים ותיקים נועד לתעד את סיפור מורשתם של יהודים יוצאי ארצות ערב ואיראן ואת רישום זכויותיהם, ולהביא את הנושא למודעות הקהילייה הישראלית והקהילייה העולמית.

העברת התורה והנחלתה לדור הבא היא מצווה חשובה ביותר, וכך גם העברת מורשת אבותינו לבני הדור הבא. ללא העברת המורשת ניוותר ללא בסיס ערכי, בסיס דתי ובסיס תרבותי.

אומנם אבותינו עלו לארץ ישראל כדי לבנות בית לעם היהודי וליצור תרבות אחת המתאימה לכולם ("כור היתוך"), אך תרבות זאת חייבת להיות מבוססת על שלל התרבויות שבתוכן חיו אבותינו, לא רק על תרבות יוצאי אירופה ואמריקה.

קמפיין "והגדת לבנך" אמור לתעד את הסיפורים, העדויות והמסמכים, את קורות ילדותם ונעוריהם בארצות המוצא של היהודים שעלו מארצות ערב ואיראן, והוא מיועד לרגש אותנו באמצעות סיפוריהם.

יוצאי ערב ואיראן יתעדו את סיפוריהם ועדויותיהם בפני צוותים מיוחדים שהוכשרו לכך.

פרויקט "והגדת לבנך" חשוב. אם הורינו לא יספרו ויתעדו את סיפוריהם ומורשתם ולא ייטלו חלק בפרויקט חשוב זה, חלק מההיסטוריה של עם ישראל תאבד לנצח. בנוסף, יש בכך כדי לתת לסבינו ולהורינו את הכבוד הראוי באמצעות הקשבה, שמירה והנצחה של סיפוריהם ומורשתם.

המשימות המרכזיות של פרויקט "והגדת לבנך" הן:

- עידוד רישום רכוש יהודי ערב ואיראן באמצעות אתר האינטרנט
- העלאת המודעות להיסטוריה של קהילות יהודיות מארצות ערב ואיראן ולימודה בקרב הציבור הרחב
- פרסום דו"ח סיכום ראשוני על השבת רכוש יהודי מארצות ערב ואיראן בשנים שקדמו לקום המדינה חיו בארצות ערב ואיראן למעלה ממיליון יהודים. במהלך הסכסוך הערבי הישראלי והקמת המדינה נפגעו במידה רבה היהודים שחיו בארצות ערב ואיראן על רקע יהדותם. הפגיעה באה לידי ביטוי באופנים שונים, ובין היתר הם סבלו מאליומות, מחוקים מפלים, מביזה, מהשפלה ומגירוש. לא רק שהיהודים לא זכו להגנה מן השלטון המקומי אלא שחלק מהפעילויות כנגד היהודים בארצות אלה בוצע בתמיכה ובעידוד של השלטון המרכזי.

יהודים רבים במדינות אלה גורשו בחופזה, תוך שהם משאירים רכוש ציבורי ופרטי רב שהיה בבעלותם או בבעלות הקהילה היהודית במקום. השלטון המרכזי אסר על היהודים לממש באופן מלא או חלקי את הרכוש ודרש את עזיבתם לאלתר. מאחר שהגירוש היה מסיבי, ובשלב כזה או אחר לא נשארו יהודים או שלא נשארה קהילה פעילה, נסתם הגולל על הרכוש הרב ועל הזכויות הכלכליות הרבות שהותירו היהודים מאחור. השלטון המרכזי החרים את כל הנכסים הפרטיים והציבוריים שהושארו מאחור.

התוצאה של תהליך אלים זה היא כי למעלה ממיליון יהודים אשר התגוררו בארצות ערב ואיראן עלו ברובם לארץ ישראל (שני שלישי), ואיש מהם לא קיבל כל פיצוי מממשלות מדינות אלו, שכאמור, חרמו את רכושם.

כיום נושא הרשום והתיעוד של זכויות

הפרויקט המשותף של המשרד לאזרחים ותיקים ומרכז האירגונים ליהודים יוצאי ארצות ערב לתיעוד מורשת אבותינו ולרישום הרכוש

מאת: שמעון דורון

היהודים יוצאי ערב ואיראן מטופל באמצעות האגף להשבת זכויות ורכוש יהודי במשרד לאזרחים ותיקים.

ידוע כי בני העדה הלובית גורשו בשני גלים: האחד - עם הקמת המדינה, והשני ציבור, בתי-כנסת, בתי-קברות, פרדסים, גדל"ן ועוד בשווי רב ויקר ערך, הן מהפן הכלכלי והן מהפן התרבותי. כיום חלק גדול ממבני הציבור נהרסו, בתי-הקברות נחרשו, ועל חלק מהרכוש נבנו כבישים ובניינים רבי קומות, כדי שאי אפשר יהיה לתבוע אותו חזרה.

להורי הייתה חנות גדולה, ואבי היה יבואן של מוצרים ממדינות בעולם ואף מפלשתינה. במשך השנים נושא הרכוש עלה מספר רב של פעמים על ידי הוריי הן בפורומים משפחתיים והן בפני הרשויות כדי לתעד את הנתונים שהעלו. כאבם על האובדן והמחסור היה רב, שכן בבנגאזי שבלוב הם היו אמידים מאוד ומבוססים, אך הם הגיעו לארץ כמעט חסרי כול. בהיותם זוג עם שלושה ילדים הם נאלצו להתחיל את הכול מהתחלה, וכידוע לכם, לא ממש בתנאים קלים.

חובתנו אנו, כבני הדור השני, לשכנע את הורינו וסבינו להשתתף בפרויקט חשוב זה ולהנחיל את מורשת אבותינו לדור הבא, לא רק הדור הבא של בני המשפחה אלא לדור הבא של עם ישראל. זאת למען ידעו כולם אילו מסורת ותרבות מפותחות השאירו אבותינו מאחור כדי לעלות לארץ ישראל.

הורינו מתבגרים והולכים, ונכסי המורשת נעלמים יחד עמם. בואו נשכנע אותם יחד להעביר את לפיד המסורת והמורשת, כדי שלא יכבה לעולם ויהיה כנר זיכרון לכל מה שהשאירו שם.

משה (זיגי) זיגדון

רחל הייתה רכונה מעל גיגית הכביסה, וידה משפשפות במרץ את הבגד עם הסבון על הפח הגלי להוצאת שארית הלכלוך שדבק בו. היא הייתה כל כולה שקועה בעבודתה, כשלפתע נכנס בחור צעיר בעל בלורית שחורה, רזה, שזוף, לבוש מכנסי חקי קצרים וחולצת חקי ששרווליה קצרים אף הם. על רגליו נעליים, והוא גורב גרביים עד הברכיים, בדיוק כפי שלבשו החיילים הבריטיים באותה תקופה. משונה היה בהופעתו זאת, ויותר מכך, משונה הייתה עמידתו במרחק מה מאותה אישה שהייתה עסוקה במלאכת הכביסה.

הצעיר עמד דקות אחדות, בהה ברחל
ללא הסיור את מבטו ממנה אפילו לא
לשנייה אחת. תחושה פנימית אמרה לה כי
מישהו מתבונן בה. רחל הרימה את ראשה
והפתתה את מבטה לאחור, ואז הבחינה בו.

רגע של דומיה באוויר, וצעקה גדולה יצאה מפי, צעקה שנשמעה עד למרחוק. "יונה!" זעקה בקולי קולות, הם פרשו ידיהם ונפלו זו לזרועותיו של זה בחיבוק עז. פרץ של דמעות זלג מעיניהם... השניים נשארו מחובקים זמן רב, מלטפים זו את זה ולא

יונה עם נשקו במסגרת הגנת היישוב

מאמינים למראה עיניהם. שש שנים שלא
ראו זה את זו. נראה כמו חלפו יובלות.

רחל הייתה נשואה ואם לארבעה ילדים באותה עת, והוא יונה, שכן, בחור צעיר, לוחם מחותרת ללא משפחה בארץ, היה לה כבן שחזר זה עתה ממאסר ממושק והגליה של הבריטים. אט אט נרגעו השניים מהמפגש המפתיע והמרגש, החליפו חוויות, והאוסר היה נסור על פניהם.

כאן מתחיל סיפורו של יונה, אשר נולד בשנת 1918 בטרירפולי שבלוב. כשיונה נולד ניתן לו השם פדהצור, ו"יונה" הוא למעשה שם משפחתו. בהמשך נביא בפנים את סיפור השם. כבר בהיותו נער צעיר קל היה לזהות אצלו תכונות אשר הלכו והתעצמו ברבות השנים: סקרן, פיקח, צמא דעת, עניו וטוב לב. בגיל שש עשרה הצטרף לארגון בן-יהודה והיה פעיל בו. באותה עת כבר שלט בשפה העברית ברהיטות שאפשרה לו להצטרף לסגל המורים לעברית בטרירפולי. תעודה על היותו שכזה עם יתר המורים תליה אחר כבוד בבית המורשת באור-יהודה: שם גם אפשר לראות צילום שלו ושל מורים אחרים עם הגברת חמדה בן-יהודה, שהגיעה לביקור בלוב במסגרת קידום השפה העברית שם.

בעקבות הפעילות בבן-יהודה והחשיפה לשפה העברית, דבק ביונה החידק הציוני, והוא התחיל בפעילות לעלייה ארצה. מפאת גילו הצעיר לא היה יכול להצטרף לגרעין עליית הנוער. מה עשה יונה, אם הגיל אינו מתאים? פשוט מאוד, בדרכים לא דרכים, שינה את גילו בתעודות ל-18, וכך הצליח להצטרף לגרעין העלייה ולהשתלב בלימודים ובהכשרה החקלאית בחווה בטריפולי.

בשנת 1936 הגיעה זמנה של אותה קבוצה לעלות ארצה, ויונה כמובן הצטרף. בהגיעו ארצה, הופנה לעקרון, הלא היא מזכרת בתיא של היום, שהוקמה על ידי הברון דה רוטשילד ונקראה על שם אשתו בתיא.

כמו יתר העולים בעקרון, עסק יונה לפרנסתו בחקלאות, בפרדס, ובכל עבודה שהייתה זמינה באותה עת. הרי לא לחינם עברו הכשרה לעבודה חקלאית טרם עלייתם ארצה, מה גם שלא הייתה תעסוקה אחרת.

במושבם עקרון היו באותה עת מספר משפחות שהגיעו מטריפולי. חלק גדול מהגברים, חדורי ציונות ואהבת המולדת, הצטרפו לאנשי המקום לפעילות בארגון גרעין ההגנה שפעל שם. יונה היה אחד מהם. באותה עת התמודד הישוב היהודי

הימים - ימי טרום הקמת המדינה, המנדט הבריטי שולט בארץ, האצ"ל והלח"י מכריזים עליו מלחמה...

יונה חשאי

מול טרדות רבות. שכניהם הערבים עסקו בפעילות אלימה, שנקראו אז "פרעות": גנבות, תקיפות יהודים ואף מקרי רצח. אנשי המקום התארגנו לתת מענה להגנת הישוב במסגרת ההגנה.

לאחר מכן, כמו מספר חברים שפרשו מההגנה, גם יונה פרש והצטרף לשורותיו של האצ"ל, שהיה בעיניו לוחמני וציוני יותר, ושמשגרתו תאמה את אופיו ודעותיו. מיום הצטרפותו לאצ"ל ועד קום המדינה, דבק בארגון ושילם על כך במשך שנים שעוד ידובר בהן.

מלחמתם של חברי הארגון הייתה בפורעים הערביים אשר הציקו להם ובבריטים ששיתפו פעולה עמם. בנוסף לכך, מנעו הבריטים באותה עת את עלייתם ארצה של יהודים ניצולי השואה באירופה. מעשים אלו הגדישו את הסאה והעלו את חמתם של האוכלוסייה העברית בארץ. יונה, למרות היותו אחד הצעירים בחבורה, לקח חלק פעיל בפעילות המחתרתית של האצ"ל נגד הבריטים. עם זאת, מתוך אופיו ומתוך חיפוש של דקדק הדרך, בהיותו רווק ונטול מחויבויות, רתם את עצמו למשימות המסוכנות והבאתגרות ביותר.

פעילותם של אנשי המחתרות ובמיוחד האצ"ל והלח"י לא נשאה חן, בלשון המעטה, בעיני השלטונות הבריטים. חיילי ה"כלניות" חיפשו, רדפו ועצרו את כל מי שחשדו בו כחבר באחת המחתרות. במזכרת בתיה נעצרו מדי פעם אי אילו מאנשי המקום. אך לאחר חקירות, ובמיוחד כשמדובר היה בעצורים בעלי משפחות, גבר הלחץ הציבורי לשחררם. לא כך היה עם הרווקים הצעירים שעמם נמנה יונה. יונה נחשב בעיני הבריטים לאיש מחתרת מסוכן, בין היתר, מכיוון שבחצר ביתו התגלה סליק נשק, והוא עסק בפעילויות מחתרתיות אחרות. הוא ניסה לברוח מהם, וכדי להטעות את הבריטים החליף בין שם משפחתו לשמו הפרטי: כך "נולד" שמו החדש יונה, שם משפחה של שושלת גדולה ומפורסמת בטריפולי, וכדהצור הפך להיות לשם משפחתו עד היום.

עם שינוי שמו הצליח להתחמק מדי השלטונות הבריטים במשך כשלוש שנים אך לבסוף נתפס בשנת 1941 עקב הלשנה. מאז החל מסעו המאולץ של יונה בין בתי הכלא ומחנות המעצר השונים, מסע ארוך וקשה, עד להכרזת האו"ם על הקמת מדינת ישראל.

במשך כשש שנים נדד יונה ללא משפט בין בתי סוהר של המשטר הבריטי ברחבי

הארץ וביבשת אפריקה. את מסע בתי הכלא התחיל, מטבע הדברים, ברחובות הקרובה למזכרת בתיה. משם "התקדם" למעצר במשטרת יפו. במסעו ל"הכרת בתי הכלא" המשיך לכלא מזרע, ומשם הגיע לכלא עכו המפורסם. כלא עכו היה הכלא השמור והמסודר ביותר באותה עת, ואף היו בו צינוק ותא גרדום, בו הועלו לוחמי מחתרות לגרדום. יונה, שכפי הנראה, נחשב למסוכן ובעייתי "בילה" שם לא מעט בצינוק המפורסם. שנים רבות לאחר מכן, כשהכלא כבר הפך למוזאון, ביקר יונה עם משפחתו בכלא המשופץ. הוא הראה להם את הצינוק על ממדיו הקטנים שבו הוחזק ימים רבים. היה זה גילוי מסעיר מצדו, מכיוון שבמהלך כל שנות חייו סירב לשחק את הסובבים אותו בסיפור מעצרו, פעילותו ותפקידו באצ"ל. איש לא ידע מדוע הוחזק על ידי הבריטים למעלה משש שנים במאסר כולל הגליה לאפריקה. זהו פרק עלום בחייו שאיש אינו מכיר.

למרות ניסיונות רבים של ילדיו, נכדיו ומקורבים אחרים לשכנע אותו לספר, הוא מעולם לא הוציא הגה מפיו. הייתה לנו התלבטות עמוקה, האם נכון יהיה להביא את סיפורו של יונה לידיעת הקוראים, שמא חלילה נפגע ברצונו לשמור על ענותו. אך היות שמדובר באדם עם עשייה כל כך גדולה למען העם, עם הציונות שזרמה בעורקיו, עם הרצון להביא להקמתה של מדינת ישראל, שאכן בסימונו של המאבק היא אכן נכונה, הצלחנו ללקט מעט ולהגיש לקהל הקוראים ממה שהשגנו.

בספרו של יעקב מרדור, "ארוכה הדרך לחירות", ובספרים נוספים על הגלות באפריקה, אפשר ללמוד על קורותיהם של לוחמי המחתרות ששהו במחנות המעצר באפריקה באותן השנים, על התנהלותם מול הבריטים ועל ניסיונות הבריחה הרבים. לא מעט סיפורים מרתקים סופרו על ראשי ארגוני המחתרות, על צעירים ישראלים לוחמי חופש אשר הועברו ממחנה אחד למשנהו באפריקה, כדי שלא יהיה להם זמן להתארגנות לפעולות כלשהן, וכדי למנוע ניסיונות בריחה ממעצר, שעל אף כל זאת נעשו, ושחלקם אף הצליחו.

בהיותו בכלא באפריקה לא נח יונה לרגע. פעילותו הייתה בתחום התברתי, הרוחני, התרבותי ובתחומים שעליהם היה מוכן לספר. למשל, הוא היה שחקן שחמט מעולה שהתערב עם מפקד הכלא לגבי מועד שחרורו. הוא שלט בתנ"ך וידע בעל-פה כמעט את כולו. כאדם שידיע ללמוד באופן עצמאי, למד שבע שפות, עסק בהוראה ובהקניית שפות נדרשות לחבריו שתכננו בריחה מהכלא. כה רבים היו כישרוי כאדם יצירתי, והוא נחרת בלבבות טוביו. בין יתר הדברים, ניסו הבריטים להעסיק את האסירים באפריקה במלאכות יד שונות הזדמן לי לראות חלק

יונה וג'טה ביום חופתם

הזמן חלף. יונה עסק מבוקר עד ערב במשקו, בעבודה החקלאית הדורשת שעות רבות של פעילות, וגיטה רעייתו עסקה בגידול הילדים. אולם גיטה לא מצאה את עצמה במסגרת המושב. חסרו לה הוריה ובני משפחתה. במושב הייתה לה תחושה של מחנק. בדין שנערך עם בני הבית התקבלה החלטה לעבור לעיר, קרוב עד כמה שאפשר למשפחתה של גיטה. הם מכרו את המשק ורכשו דירה בבת-ים וחזרו קטנה לפרנסה.

שוב מתחילים בחיים חדשים, ויונה הרי רגיל, מאז היותו נער, להחליף מקומות מגורים, בתי כלא, ארצות ועוד, כפי שניתן להבין מהמסופר עד כה עם כל הצער והכאב על כך שהוא נאלץ להפסיק לעסוק בחקלאות שהוא כה אהב. הוא סיגל את עצמו למצב החדש ולמקום החדש בתנופה ובמרץ.

יונה חיפש תעסוקה בעיר, ובאופן די טבעי הגיע למעוזם של אנשי האצ"ל, הלא הוא

מעבודותיו של יונה בעץ זית, כריכה לסידור תפילה, חגורה מקושטת לנשים אף היא מעץ זית ורצועות צבעוניות. כמה מעבודותיו אלו הגיעו ארצה לאחר שחרורו מהכלא, ואחת מהן ניתנה לאותה אישה, רחל, אשר הייתה על הכביסה ביום שובו.

בסיום שנות השלטון הבריטי בארץ שבו הגולים באפריקה למדינה שהוכרזה זה עתה כמדינת ישראל, וזאת לא במעט בזכותם של לוחמי המחתרות השונות.

עם שובו ארצה החל יונה בארגון חיייו תוך דאגה לעתידו. הרי עד עתה כל כולו היה נתון למען המדינה, ועתה לאחר שקמה, צריך לצפות ולפעול למען עצמו ולמען הקמת בית בישראל, שזה עתה חוגגת את תחילת דרכה.

הוא ניסה לרכוש חלקת אדמה בסמוך לחברו משה נעים במושב בצרון. בשל היותו איש אצ"ל נתקל בלא מעט קשיים לעשות זאת. אנשי האצ"ל היו מנודים בשל עברם, ומנעו מהם לרכוש 'יחידת משק'. בדרך לא דרך צלח בידו לעבור את המכשול הזה ולבסוף הפך להיות חקלאי במושב. כאדם חרוץ החל לעסוק בכמה ענפים בחקלאות ולא בחל בשום עבודה שיכולה הייתה לשפר את מצבו הכלכלי. בין היתר לקח חלק נכבד בנושאי הביטחון של הישוב, מן הסתם נושא זה היה בנשמתו. בהיותו מוגדר כאסיר ציון היה פטור משרות מילואים, אך לא איש כמו יונה ישב בצד ולא ייקח חלק ויתרום במה שהוא יודע לעשות היטב.

אט אט הוא שקע בשגרת חיים. בהיותו עסוק כולו בעשייה, שמו לב הסובבים אותו, בני משפחה וחברים קרובים, שהבחור טרם נישא. הם חיפשו עבורו בת זוג שתתאים לבחור החרוץ, מלח הארץ, החכם ואפילו יפה התואר, ומצאו את גיטה, היפה בבנות העדה, נעימת סבר ומבית טוב. ההיכרות עלתה יפה, והשניים באו בברית הנישואים במזל טוב. הם הביאו ארבעה ילדים לעולם, שני בנים ושתי בנות.

יונה עם חברו משה נעים במושב

ומה קרה אתנו, הדור השלישי, הצאצאים שנולדו אחרי המלחמה הגדולה? אנחנו שגדלנו בשקט, בשלום והשלווה - הושפענו מהתרבות האיטלקית והיה לנו טוב מאוד בטרופולי.

אחרי הפרעות התפזרנו בכל העולם והשתקענו בעולם חדש. אבל עבורי טריפולי היא המקום בו נמצא הלב שלי, המקום הבטוח שבו גדלתי. בתוך הנשמה שלי תמיד ידעתי שהמקום היקר הזה הוא זמני, ללא עתיד. אחרי טריפולי החלה הגלות מהתרבות שלנו, מדרך החיים שלנו, שולי היריעה המשפחתית שלנו החלה להיפרם, התפרקות החברה העצמאית שלנו - שהיו בה יתרונות וגם חסרונות, אבל תמיד הייתה יפה, אותנטית ומקורית, עולם נעלם שלא ישוב לעולם. האנשים, בתי כנסת המנהגים מרחפים בזיכרוננו כמו רוחות רפאים, התרבות שלנו נמחקה, נשטפה ונעלמה בין גלי הים.

מי מאתנו אינו אומר "אי חסרא"? קוד המילים המאגד בתוכו את כל העולם, הציוני והצבעוני של שמש, ים, שמים, שלוה, כבוד, אחווה, מנהגים והרגלים, הקוד של עולם נעלם שחי רק בתודעה שלנו, ואנחנו נושאים אותו עמנו.

בתחילת התהליך הורגש השינוי בלבוש. כשהגענו, התלבשו הסבים והסבתות שלי כמו התורכים. סבא קמחי חבש תרבוש האדום ואת ה"טוגה" - הגלימה הלבנה הארוכה והרקומה כמו אלו של התורכים. לסבתא רבא שלי היו חולצות עשויות דנטלים. היא לבשה שתי חצאיות זו על זו, ומעליהן עטתה שכמיה ארוכה בקיץ ופרוות ענקיות בחורף. כיסוי ראשן היה מקושט פנינים. וכשבני המשפחה נסעו לאירופה או לתורכיה לביקור קרובים או לעסקי יבוא הסחורות, הם לבשו את הגרדרובה המיוחדת שלהם. עם בוא האיטלקים ללוב החלו בגדים אלו להיעלם משימוש.

בדור של ההורים שלי החלו הצעירים והצעירות להינשא גם עם יהודים לובים איתם נפגשו בעבודה, בבית כנסת, בלידו, במכבי ובמשחקי כדורגל. כך "התערבבה" המשפחה שלנו בנישואים עם יהודים לובים.

החיים בצוותא של היהודים מתורכיה והיהודים מלוב יכולים להוות דוגמה לחיים בהרמוניה וכבוד. אני מרגישה צורך לומר תודה ולהביע את הכרת הטוב שבי והאהבה הגדולה והכבוד שאני רוכשת ליהודים הלובים.

הרב נישאו וקיבלו את שם בעליהן ואילו בניו לא נישאו מעולם, מלבד בן אחד שחזר לחיות בתורכיה.

סבתא איריס נישאה לרפאל ברכי, ואחיו, יוסף ברכי, היה נשוי לסבתא השנייה שלי - פרלה מג'אר. האחים ברכי השתייכו למשפחה עשירה, שסחרה בפירות יבשים וזרעים שייבאה לטריפולי ומכרה אותם בסוק-אל-תורק (שוק התורכים). הם מכרו גם בדים ודברי סדקית. התפתחות זאת שגרמה להגעת לקרובים מתורכיה לבוא ללוב. נישואים בין משפחות ויטלי וברכי, מג'אר ואלזרקי היו עוד לפני שהגיעו ללוב. הקשר המשפחתי, השפה, ההרגלים והמנהגים, המנטליות ואהבה גדולה הם שאיחדו אותנו.

כל עוד שלטו התורכים בלוב ניתן היה להבחין בשוני המנטלי בין יהודי הבלקן ליהודי טריפולי, אך לאחר שכבשו האיטלקים את לוב, השפיעה התרבות האיטלקית האירופאית על האוכלוסייה היהודית כולה וההבדלים ביניהם נעלמו.

החינוך והתרבות האיטלקית רופפו את אחיזתם של הבלקנים בתרבותם וכל המנהגים השורשיים ביותר של המשפחה שלי נעלמו.

נוסטלגיה ושורשים

את הפתגם באיטלקית האומר "קח לך אישה ובקר ממדינתך" כיבדו במשפחתי יתר על המידה. הסבתות שלי - האחת מבית קמחי, והשנייה מבית מג'ארי - נישאו לשני אחים לבית ברכי. במשפחתנו נישואים זה לזה צאצאי כמה משפחות, כך שבמשפחה הרחוקה והקרובה כולם התחתנו זה עם זה. זהו סיפור על מנהגים, מסורת וזכרונות...

מאת: פרלה ברכי שניידר
תרגום מאיטלקית: מרצ'לה זרוג. עיבוד: מתי גילעד

בשבעות נהגו להכין לחם שטוח וארוך שיש עליו סמלים וקראו לו "לחם שבעת הרקיעים". בכיפור ראש המשפחה היה נותן נשיקה לילדים שלו ומברך את הבנות שתהיינה לכלות. לכבוד שבת היו מכינים כל שבוע בוריקיטס ממולאים, פסטליקום בויוס, פריטטה, תבשיל עגבניות עם בשר שנקרא "ורנוס", דג לבן עם סלסה "אגריסטדה" או "יונה גריקו" מסביבו. כשבאו אורחים, היה נהוג להזמין אותם לריבה ביתית ולקפה טורקי עם קצף. העוגות המסורתיות היו בקלאווה ופאנדיספניה.

בחתונות נהגו לזרוק על החתן והכלה - וגם על האורחים - גרגירי אורז כסמל למזל טוב. היו מכבדים ב"מגודוס" - ממתקים לבנים עשויים מרציפן וסירופ, ובעוגיות לבנות מתוקות וריחניות.

הרב יהודה דוד קמחי, סבא רבא שלי, שהגיע עם משפחתו ללוב בסוף מאה ה-18, שימש כאב בין הדין וראש הקהילה היהודית. מינוי זה היה בהחלטת ממשלת תורכיה שהבטיחה בדרך זאת כי את הקהילות היהודיות באימפריה ינהיגו אנשים שהממשל בוטח בהם. הרב נולד בקושטא ונפטר בגיל 41, לאחר שהורעל במפגש חברתי בבית-קפה. בכל ליל כיפור הזכירו בני משפחתי והקהל הרחב את הנשמה הטובה - הסבא שנפטר צעיר בתפילה ב"סלה-אל-כבירה" - בית כנסת גדול, עתיק, מפואר ויפה. אני זוכרת את עזרת הנשים שהייתה כמו מרפסת עליונה עשויה מעץ צבוע בצבעים תכלת ולבן.

סבתא איריס מצד אמי נולדה ביוון וגם לסבא רבא שלה קראו ר' קמחי, שהיה רב ראשי לפני שעברו לטריפולי. בנות

בסוף המאה התשע-עשרה עברה משפחתי מתורכיה לטריפולי שבלוב. במשך שישים-שבעים שנה חיו בפרבר שהיה שונה מאוד מסגנון החיים שהיה להם עד אז. הם התקבצו בתוך שכונה קטנה וגרו מספר משפחות זה לצד זה. הם שמרו על המנהגים המקוריים שלהם, הם דיברו לדינו והתחתנו בין המשפחות. הם שמרו על המנטליות שלהם, על הבגדים המסורתיים ועל המטבח הבלקני האוטנטי. הם סרבו להכניס שינויים במתכונים המקוריים וכך שמרו על טעמם האנין והארומה המיוחדת שלהם.

היהודים בטרפולי, בהיותם אנשים נעימי סבר ומארחים טובים, קיבלו אותם באהבה ובזרועות פתוחות כמו היו משפחה. אך החיבור והקרבה בין שתי הקהילות נוצרו רק לאחר שישים-שבעים שנה, וזאת בשל התעקשותם של הבלקנים להמשיך ולשמור על מסורת המנהגים שלהם, על הנישואים ביניהם ועל שפתם.

המשפחות קיימו את הלכות היהדות לפי מנהג יהודי תורכיה. בשבת היו שרים בלדינו. בפסח לא אכלו אורז, קראו את ההגדה ושרו את השירים בלדינו. גם הילדים האשכנזים שלי מכירים את השירים בלדינו ושרים אותם בשמחה ואושר. ברור לכול שעל השולחן יוגש בשפע בימווליקוס-קציצות קטנות מטוגנות שעשויות לחם כשר לפסח מעובד עם ביצים. ביום שאחרי שביעי של פסח נהג אבי להביא הביתה אלומות של חיטה ולפזר אותם בחדר האוכל כדי לסמל את חזרת החמץ.

בראש השנה היו שמים על השולחן את הדג עם זנבו אבל אוכלים רק את הראש כדי לסמל את השאיפה להיות תמיד בראש.

מצודת זאב. שם פגש חברים ותיקים מתקופת פעילותם המשותפת במחתרת ובמחנות המעצר, והסתדר שם בעבודה מנהלית לפרנסתו.

חלפו להם השנים, ויונה התאלמן, רעייתו האהובה הלכה לעולמה. שלושה מילדיו הגרים בכוכב יאיר שכנעו אותו לבוא ולגור עימם בכוכב יאיר, ואכן חלק מזמנו נשאר בביתו בבת-ים, ואת הזמן האחר עשה אצל ילדיו בכוכב יאיר.

נראה היה שיונה מגיע אל המנוחה והנחלה, אך לא כך. בערבו של יום התבשר יונה, שמחבלים בני עוולה רצחו את בנו גבי. באחת הפך לאב שכול. הוא לא הצליח להתאושש מהאירוע הטרגי. אותו איש עליז ואופטימי הסתובב ללא שמחת חיים, נותר כבוי מגודל האסון.

יונה נפטר, והוא בן תשעים ושלוש שנים, כשהוא לוקח את כל סודותיו עמו. לאורך כל הדרך מאז ששוחרר מציפורניהם של הבריטים, ועל אף כל הניסיונות של הסובבים אותו אי אפשר היה להוציא מפיו דבר וחצי דבר על הקורות אותו, על פעילותו ומבצעיו בשורות האצ"ל. יונה שמר על סודותיו, כאילו לא תמו ימי השלטון הבריטי בארץ. תמיד התחמק בחיוך ממזרי. גם בני המשפחה האהובים עליו לא הצליחו להוציא דבר וחצי דבר מהפעילויות המבצעיות של האצ"ל שבהן השתתף או שידע עליהן פרטים כלשהם מתוך חברותו בארגון. הוא לא השיב על שאלות שנשאל ביחס לעברו הלוט בערפל שנשאר כך עד יום לכתו. בקשתו הייתה שהמצבה לזכרו תהיה צנועה, ואכן כך עשו. בני המשפחה חשבו שמן הראוי יהיה להצמיד למצבה את סמל האצ"ל שכה אהב.

לאורך כל השנים מאז ששוחרר מהמעצר הבריטי, המשיך יונה להיות בן בית של אותה רחל ועם משפחתה כמובן. בשמחות כמו גם בימים קשים נשמר הקשר החם והאוהב שהתחיל אי אז במזכרת בתיא.

יונה איש רגיש ונעים הליכות מצא ברחל ובמשפחתה, חברים וידיד נפש.

רחל הלכה לעולמה וזה היה מובן מאליו לראות את יונה מגיע ללוותה בדרכה האחרונה. ניתן היה לקרוא את העצב הרב על פניו באותו מעמד. עם סיום טקס הקבורה וההספדים, החל הקהל להתפזר כולל בני המשפחה כמובן.

בעודי מתרחק מחלקת הקבר, אני מפנה את ראשי לאחור, ומבחין ביונה העומד לבדו נשען על הקבר ומביט בעיניים עצובות על התלולית החדשה. קשה היה לו להפרד קשה היה לו לעזוב את המקום, ככה זה כאשר האדם רגיש והידידות רבה.

יהי זכרו ברוך!

החכם השלם ר' כמוס נחאיסי זצ"ל

מאת : דוד ג'אן הי"ו ויוסף בן דוד ג'אן הי"ו

במאמר זה מצויות תמונות אשר מתפרסמות לראשונה -
הן מוגנות בזכויות יוצרים, ואין להעתיקן.

נדהמים והמומים היינו עת שינסנו מותננו לכתוב על ר' כמוס נחאיסי זצ"ל, כמו היה זה הרב שנמחק מדפי ההיסטוריה, למרות שרק לפני פחות מ-50 שנים הלך לבית עולמו בארץ. פרט לכמה אזכורים דלים בספרות יהדות לוב, לא מצאנו ולו אפילו בדל אינפורמציה על ר' כמוס נחאיסי זצ"ל.

תוך מאמצים ממושכים וכבירים בנבירה אינסופית בעיתונים ישנים, ובהתערבות ההשגחה העליונה מצאנו את צאצאי הרב ומהם הצלחנו לדלות מידע על חיי הרב בארץ. יצאנו לדרך המרתקת, ויעדנו - להעלות על הכתב את מוצאות וקורות ר' כמוס נחאיסי זצ"ל.

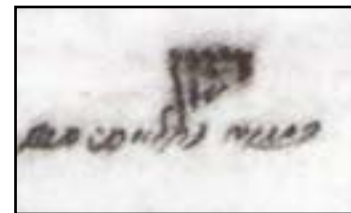
בעבודת קודש זאת היו לנו לעזר רב נכדותיו ורדה ואידית הי"ו.

ר' כמוס נחאיסי זצ"ל נולד בטריפולי בשנת התרנ"ו - 1896 לדוד וג'וליה נחאיסי. הוא נשא לאישה את רמו (מרים), בתו של ראש אב בית הדין ר' רפאל דאבוש זצ"ל, שמצא את מותו בעת קריסת המרפסת בזמן שערך טקס נישואין. לבני הזוג נולדו חמישה ילדים: ג'וליה, רפאל, יולנדה, לאורה, רחל ותמר.

בצעירותו למד תורה בתלמודי תורה ובישיבות בטריפולי וינק תורה על ברכיו של ר' ציון ביתאן זצ"ל. לימים שימש במשך 15 שנה כמורה לתלמוד בתלמוד תורה "דאר סרוסי" בטריפולי, ולאחר מכן מונה לתפקיד מנהל תלמוד התורה למשך 7 שנים. בשנת התרצ"ה - 1935 מונה לדיין בבית הדין הרבני ושימש בקודש ביחד עם הדיין ר' יששכר חכמן זצ"ל וראב"ד ר' חי גאביזון זצ"ל, עד שנת התשי"א - 1951.

מבית מדרשו של בית-דין זה יוצאת הפסיקה האמיצה והייחודית לקרוא הלל ביום העצמאות למדינת ישראל ולהוציא ספר תורה, גם אם הוא אינו חל ביום שני או ביום חמישי (הימים הרגילים לקריאה בתורה). למרות שבפסיקת בית-הדין כתוב במפורש כי "ותקנות אלו כיתר נטועים ולא ימוטו לעולם" (דהיינו: התקנות הללו

חתימתו של הדיין ר' כמוס נחאיסי זצ"ל

כדלהלן בבית הכנסת דר סרוסי ע"י הרב כמוס נחאיסי דיין בבית הדין. ר' כמוס נחאיסי זצ"ל התאפיין כאיש נעים הליכות ואציל רוח, מצניע לכת ואוהב את הבריות, עניו וישר, שאינו אוהב להתבלט. הוא התרחק מן הכבוד ומכל דבר שיש בו מחלוקת. כזאת גם הייתה דרכו בביתו עם בני משפחתו. הוא הנהיג בביתו זוגיות המושתתת על כבוד והוקרה הדדיים, תוך רגישות רבה לצורכי אשתו. הם נהגו לפנות זה לזו בגוף שלישי, כאשר היא פונה אליו "יה רבי".

רוב בני משפחתו של ר' כמוס נחאיסי זצ"ל עלו ארצה, אולם הוא ומשפחת בתו הנשואה נשארו בטריפולי, מאחר שהקהילה היהודית בטריפולי סירבה לשחררו מתפקידיו.

ר' כמוס נחאיסי זצ"ל שמר על קשר

ר' נחאיסי בצעירותו

מכתבים הכתובים בשפה עשירה עם משפחתו אשר בישראל. מתוך אחד המכתבים המצורפים למאמר זה אנו למדים על לבטיהם המשותפים של בני המשפחה בנוגע לשאלה האם עליהם לקנות או לשכור דירה בישראל, וזאת עקב קשיי מכירת דירתם בטריפולי. הוא מביע דאגה לבנו רפאל אשר התגייס לצבא ומבקש מבני משפחתו לברר האם אפשרי לשחרר את בנו עקב היותו בן יחיד בין כמה בנות ובעל משפחה. והוא מצייין כי אם הבן משרת במקום טוב, הוא משאיר בידי המשפחה את ההחלטה ובחירת האפשרות שלא לשנות את המצב. הוא גם שואלם האם להביא באנייה את מיטתו, מאחר ששמע כי בארץ יש חוסר גדול במיטות, והוא מוכן במידת הצורך לתקן את מיטתו השבורה לפני העמסתה על האנייה. כמו כן הוא מודיעם כי שלח בידי ר' יעקב מכלוף כמה וכמה קילוגרמים של פירות יבשים ותבלינים. מתוך המכתב אנו למדים כי ר' כמוס נחאיסי זצ"ל מעורה היטב בחיי משפחתו אשר בישראל, והוא מכוונם ומנווטם לעתים בעצותיו.

בשנת התשי"א - 1951 עולה ר' כמוס נחאיסי זצ"ל ארצה וקובע את משכנו ברחוב ק"ם בשכונת "יד המעביר" בתל אביב, שם הוא משמש כרב השכונה. בהמשך נתקבל לעבודה במחלקה לרישום נישואין במועצה הדתית בתל-אביב בנוסף לתפקידו כרב השכונה. גם בתפקידיו הללו ממשיך ר' כמוס נחאיסי זצ"ל להתנהג בצניעות רבה ובנועם הליכות עם כל הסובבים אותו והנדרשים לשירותיו. מדי יום ביומו, הן בגשם ובבוץ ואף בימי החום והשרב, כתת רגליו מביתו לבית-הכנסת ושם נשא את דרשותיו. את דרשותיו המאלפות נשא גם בבתי-הכנסת ביישובי הסביבה. בביתו נהג

לשבת בראש השולחן ומשני צדדיו נכדיו שאותם לימד גמרא. איש נאור ומשכיל היה ונהג להציג לדין סביב שולחן השבת סוגיות שונות מענייני דיומא והלכה ומן הבעיות הנוערות בארץ. בחפץ לב היה נענה לאנשים אשר באו אליו לביתו כדי שישחט להם עופות. מענה תמידי היה לו לבני ביתו אשר חששו כי מעמסה זאת כבדה עליו, וכך היה עונה להם "לפי התורה - העוף לשחיטה, והאדם למיתה". הוא השתייך לזרם המודרני האיטלקי, הן בבית הדין והן בתפקידיו בקודש בארץ, שבא לידי ביטוי בהקפדה על לבישת חליפות ובגדים מחויטים ועל חבישת כובע שולים ומתחתיו כיפה שחורה.

ר' כמוס נחאיסי זצ"ל נפטר בתאריך ה' באדר א' התשכ"ה - 7.2.1965, לאחר שסבל ממחלת ריאות. הוא נקבר בבית העלמין קריית שאול בתל אביב. בן ס"ט - 69 שנה היה במותו. תנצב"ה.

בתל אביב מוקם בית-כנסת של עולי לוב, ישיבת עטרת זקנים על שם הרב כמוס נחאיסי זצ"ל. משמעות השם נחאיסי מערבית היא יוצר פחמים, נפת. זהו מקצוע שהפך לשם משפחה.

אנו מביאים בפניכם מקבץ של קטעי עיתונים שנכתבו על ר' כמוס נחאיסי זצ"ל. עקב נדירותם של המקורות, אנו מצטטים אותם במלואם וכלשונם, ללא השמטות, למרות שפעמים יש גם אי דיוקים קטנים או אפילו חזרות על פרטים.

מתוך עיתון "חיינו" היוצא בטריפולי מתאריך כ"ח אשר ב' התשי"א 5.4.1951 :

הדיין ר' כמוס נחאיסי עלה ארצה. בין העולים באניה "נגבה" ביום ראשון שעבר, היה גם רבנו החכם ושלם הדיין המצוין רבי כמוס נחאיסי שליט"א. בכל ימי שרותו בטריפולי, הצטיין הרב נחאיסי בענוותנותו וצניעותו ולמרות הסתייגותו מכל פרסומת, ידע קהלנו להעריצו ולהנחיל לו חיבה יתירה. כל ימיו הקדיש הרב הנ"ל למען הציבור. הוא עבד כמורה לתלמוד במשך 15 שנה, ניהל את בית הספר לתלמוד תורה למשך 7 שנים ולסוף עבר לרבנות אשר בה שרת 12 שנה (טעות, מספר השנים רב יותר) היינו עד יום עלותו.

כל תפקידיו מלא הרב כמוס בנאמנות ומסירות ובלי לצדד לאף אחד, הוא התרחק תמיד מכל שמץ של קנאה שנאה ותחרות ובשכר זה היה אהוב על הבריות למגדול ועד קטן.

אנו מאחלים לו דרך צלחה ותקוותו גדולה שגם בארץ ידעו להעריך אותו ולהעניק לו קליטה נאה וסדור לפי כבודו.

מימין לשמאל: הדיין ר' כמוס נחאיסי זצ"ל, ראב"ד ר' חי גאביזון זצ"ל, הדיין ר' יששכר חכמן זצ"ל

מתוך "אנציקלופדיה של הציונות הדתית - אישים, מושגים מפעלים", מאת ר' פריג'א זוארץ זצ"ל:

ר' כמוס נחאיסי, נולד בטריפולי, נפטר בתל אביב, ט' (טעות, צריך להיות ה') אדר א' התשכ"ה - 1965. תלמידו המובהק של הרב ר' יוסף ג'עאן (שהיה ראש ישיבה ודיין בטריפולי ואחר כך אב בית דין בבנגאז).

היה במשך שנים רבות אחד הרמ"ם (רבנים מלמדים) בישיבת "תלמוד תורה", שבה למד בעצמו, ואחר כך ניהל את המוסד "תלמוד תורה", שכלל בית ספר וישיבה.

ידיעותיו הרחבות בתורה, ומידותיו התרומיות (תכונות מיוחדות, מעלות, סגולות) הביאו אותו למשרה הרמה והמכובדת ביותר בקהילת טריפולי, דיין בבית הדין של הקהילה.

ציוני בכל נימי נפשו, היה בין הראשונים שהופיעו בכל אסיפה או כנס ציוני וברוח זו חניך את בני משפחתו ואת הציבור שבקרבו פעל.

עם פתיחת שערי הארץ לעליה, לאחר קום המדינה, עזב את משרתו הרמה והמכובדת ועלה לארץ. השתכן בשיכונ "יד המעביר" והיה לרב שכונתי שם. נתקבל אחר כך לעבודה במחלקה לרישום נישואין במועצה הדתית בתל אביב ונתחבב על כל העובדים והבאים אתו במגע. כן שבעים היה בהסתלקותו.

מתוך עיתון "הצופה" מתאריך ט"ו אדר א' התשכ"ה, מאת הרב מרדכי מזרחי:

"זכרון להולכים, הרב כמוס נחאיסי זצ"ל (שבעה לפטירתו) יום מר ונמהר היה לנו חבריו ומוקיריו בשמענו את הבשורה הרעה על הסתלקותו של האי גברא רבא ויקירא הרב הגאון כמוס נחאיסי זצ"ל. נולד בטריפולי שם למד תורה בתלמוד תורה ובישיבות אצל גדולי תורה והוראה

דרך יסורין נפלאות הן דרכי ההשגחה העליונה

מאת יוסף בן דוד ג'אן הי"ו

- האותיות קטנות מאוד. היה עלי לעבור מפסקה לפסקה, שכן לא ידעתי מהו המאמר או מהי האינפורמציה שעשויים להסתתר בכתוב. ברוב יאושי פניתי למקור השני. לאחר חיפוש מהיר מצאתי מאמר: אזכרת שבעה על פטירת הרב. גם המקור השלישי התגלה במאמר: אזכרת שלושים על פטירת הרב. אם כך, מהו המידע במקור הראשון? לפתע נצנץ בראשי רעיון, למרות שהתאריך הרשום הוא י', יכול להיות שזוהי טעות וצריך להיות ו', הרעיון האבסורדי התגלה בנכון. נמצאה הודעת אבל על מות הרב, כך שתאריך פטירתו הנכון של הרב ידוע עכשיו בוודאות בנוסף לכתוב על המצבה. עדיין על אף כל המאמרים והמקורות חסרו פרטים רבים על הרב. עשיתי את דרכי באוטובוס ורוחי נכאה במקצת. להפתעתי, פגשתי באוטובוס את חבר ילדותי הטוב אורי, המשמש בקודש בבית-כנסת ליוצאי לוב ברמת-גן. סיפרתי לו על תלאותיי כדי לפרוק מעט מהמועקה אשר בלבי. לתדהמתי, הוא השיב כי יש מתפלל בבית-הכנסת בשם שאול, ששינה את שם משפחתו, ויכול להיות שהוא משפחת הרב. הוא חיפש בקדחתנות את מספר הטלפון ולבסוף מסר לי אותו. ההשגחה העליונה הייתה בעזרי באותו יום. בשיחת טלפון מאוחרת התברר כי שאול הוא אכן נכדו של הרב. מכאן מתגלגל הסיפור ככדור שלג במדרון. שאול מסר לי כי בידי אחותו עידית מצויים פרטים על הרב. ערכתי שיחת טלפון עם עידית, והתברר כי היא גרה ליד, ושנינו מכרים ותיקים מהעבר מתנועת בני עקיבא. נכדה נוספת בשם ורדה התגלתה כמקור אינפורמציה חשוב, וכיחד הצלחנו לבנות קווים לדמותו של הרב כמעט בשלמות. למחרת התקשר אלי מר גליס מהמועצה הדתית ומסר לי כי לאחר מאמצים רבים הצליח למצוא כי בעיתון "המסילה" קיימים פרטים על הרב. הודיתי לו בחום על עבודתו המאומצת, למרות שמאמר זה כבר היה ברשותי. משימתי הבאה הייתה ליצור קשר עם אנשי אתר האינטרנט של חברה קדישא בתל אביב ולבקש מהם לתקן את כל השגיאות שנפלו באתר אודות ר' כמוס נחאיסי זצ"ל לפי הנתונים הנכונים שהעברתי להם. לאחר יומיים הודיעו לי כי תוקנו השגיאות. לסיום, במוצאי צום תשעה באב ולאחר תיאום מראש הצלחתי בהתרגשות רבה לצלם את ספר התורה המפואר על שם ר' כמוס נחאיסי זצ"ל, שנתרם על ידי בני משפחתו לבית הכנסת "יד הגיבורים" ברמת גן.

לתאריך לידת אשתו הקבורה לצדו. עובדה חדשה מפתיעה היא כי ר' כמוס נחאיסי זצ"ל שימש כרב שכונת "יד המעביר" בתל-אביב ואף שימש כרשם נישואין בתל-אביב. יצרתי קשר עם המועצה הדתית בתל-אביב לשם קבלת פרטים על הרב. לתדהמתי, איש לא ידע מי היה. עם זאת גילו את אוזני כי מר חיים גליס הוא פנסיונר ותיק המגיע מדי פעם, ואולי יש בידו מידע כלשהו בשיחת טלפון שערכתי אתו, הבטיח לי שינסה למצוא חומר על הרב. בהמשך מתחילה סדרת טלפונים ארוכה לאוניברסיטאות ולספריות השונות כדי לנסות ולהעלות על עקבות המקורות המצוינים במאמר. לבסוף נמצאו האובדים בספריית בית אריאלה בתל-אביב. סיכמתי עם הספרן כי למחרת אחר הצהריים אגיע אליו, וכי הוא יכין עבורי את העיתונים הנדרשים. מקור אינפורמציה חשוב מתוך ביטאון "הליכות" לא היה ברשותו, ובאדיבות רבה הפנה אותי לספריית הרמב"ם המצויה באותו בניין. ערכתי שיחת טלפון מהירה, וגם שם נמצא החומר המבוקש. באופן מפתיע לחלוטין ובאדיבות אין קץ שאל אותי הספרן האם ברצוני שהוא יסרוק את המאמר וישלח לי אותו בדואר אלקטרוני. לאושרי לא היה קץ, הגיע חומר נוסף על הרב. למרות אי הוודאות החלטתי לשים פעמיי לבית העלמין "קריית שאול" ולנסות ולמצוא את קבר הנפטר. האם בכל זאת טעו באתר, ויכול להיות שזהו קברו של הרב? הגעתי בשעת אחר הצהריים מאוחרת לאחר העבודה, והתחלתי במסע חיפושים למציאת הקבר, השילוט בבית העלמין הקשה עלי מאוד ולא היה ברור. זמן רב ערכתי חיפושים עקרים. לבסוף, לאחר הפעלת שיקול דעת בניסיון לפענח למה התכוונו באתר, מצאתי את חלקת הקבר. לאושרי הרב, מצאתי כי זהו קברו של הרב, וצמוד אליו קבורה אשתו. על הקבר מצוינים שמו וגיל פטירתו - 69, מידע שונה מהמצוין באתר האינטרנט ושגרם לכיווני חיפוש עקרים. עוד פיסות מידע יקרות החלו למלא את הפאזל. בעזרת המצלמה שסחבתי עמי צילמתי את הקברים מזוויות צילום רבות. לעת חשכה עזבתי את בית העלמין תוך תחושת התרוממות הנפש - אני בדרך הנכונה. למחרת שמתי פעמיי לספריית בית אריאלה וקיבלתי לידי כרך גדול מאוד וכבד של עיתוני הצופה. למזלי, הבאתי אתי מצלמה כי לא הייתה כל אפשרות לצלם במכונת צילום. פניתי למקור הראשון. היה עלי לחפש מידע בשלושים עמודים ענקיים. אחזתי את ראשי בידי

שטוף זיעה, השמש ממעל קופחת בעוז על ראשי, אני עושה את דרכי בחוצות תל-אביב ושם פעמי לספריית בית אריאלה. לאחר מאמצים כבירים, חיפושים מיגעים ואכזבות רבות, נמצא לפתע בדרכים נפתלות קצה חוט של מידע על ר' כמוס נחאיסי זצ"ל. החיפושים החלו לפני כמה שנים לאחר שפנה אלי דוד, ממשפחתו של הרב, וביקש ממני כל בדל אינפורמציה על הרב. הוא דיווח לי כי לצערו אין בידו ואין בין החיים מי שבידו נתונים כלשהם, וכל מאמצי לחיפוש מידע בקרב משפחתו עלו בתוהו. חיטוט ארוך ומגיע בין כל הפרסומים והספרים של יהדות ויהודי לוב העלה חרס, פרט לכמה פיסות מידע זעירות. באופן מפתיע גיליתי לבסוף בעיתון "החלוץ" שיצא בטריפולי בשנת התשי"א 1951 כמה שורות ברכה והוקרה לרב עם עלייתו ארצה. במשך שנים לא הצלחתי לדלות אינפורמציה נוספת, למרות חיפושים קדחתניים וממושכים. נפלאות הן דרכי ההשגחה העליונה. ערב שבת אחד לא חשתי בטוב ולא יכולתי לעשות את דרכי במעלה הגבעה התלולה כדי להתפלל עם אבא בבית הכנסת "בית יוסף" הקרוי על שם סבי ראב"ד ורב ראשי לבנגאזי ר' יוסף ג'עאן זצ"ל. שמתי פעמיי לראשונה לבית הכנסת האשכנזי הסמוך למגורי. כמובן שגם שם, למרות חולשתי, יצר החוקר שאין עליו שליטה לא נתן לי מנוח, וספרייה גדולה המצויה בבית הכנסת משכה את עיניי. ערכתי סקירה מהירה של מצאי הספרים (כי אין זמן, וחייבים להתפלל). לפתע צדה את עיני אנציקלופדיה ישנה לתולדות הציונות בארץ. עיינתי בשלושת הכרכים הראשונים ברפרוף מהיר - ללא שום תוצאות, אולם בכרך האחרון גיליתי הפתעה מרעושה, אוצר של ממש מאמר ארוך מאת ר' פריג'ה זוארץ זצ"ל על פטירתו של ר' כמוס נחאיסי זצ"ל. והפעם הכיל המקור אינפורמציה כבדת משקל תוך ציון מקורות של עיתונים ישנים, שמזמן אינם ברי השגה (בהמשך יתברר כי גם מאמר זה חוטא בטעויות, הן בתאריך הפטירה והן בציון המקורות). העבודה הקשה של איתור מקורות נוספים התחילה ביום ראשון. נכנסתי לאתר האינטרנט של "חברה קדישא" תל אביב ומצאתי נפטר בשם נחמיאס נחאיסי כמוס אשר נולד בשנת 1906 בתאריך ה 1/4 ונפטר בגיל 59. שם המשפחה, תאריך הלידה והגיל אינם נכונים ומסבכים עוד יותר את עבודת הבילוש. עוד שמתי לב כי תאריך 1/4 מוצמד בצורה חשודה לכמה וכמה נפטרים בסביבת קברו, גם

בטריפולי, בראשות הרב חי גביזון יבדל לחיים ארוכים. בשנת התשי"א (1951) עלה ארצה יחד עם משפחתו ונתקבל בלבביות רבה על ידי בני עדת לוב בישראל, ולא נחו ולא שקטו עד שסידרו לו משרה רבנית. בתחילה כרב שכונת יד המעביר בתל אביב ואחר כך, כשנתפנתה משרת רב רושם נישואין במחלקת הנישואין בתל אביב, נקרא למלא תפקיד זה, נוסף לתפקידו כרב שכונה. ואמנם הצליח בתפקידו וכל תיק נישואין שיצא מתחת ידו, מובטח היה שנתמצו בו כל השאלות הצריכות, הן מבחינת הדין והן מבחינת חוק המדינה, בבחינת "חזקה על חבר" וכו'. בכמה הזדמנויות שהיו לכותב שורות אלו לשוחח עם כמה מאנשי עדת לוב,

מצבת קברו של ר' נחאיסי

שיבחוהו והללוהו על למדנותו המעמיקה ויראתו הקודמת לחכמתו ועל מידותיו התרומיות וגם אנו, חבריו במחלקת הנישואין, הוקרנוהו והערכנוהו מאד על נועם הליכותיו וסגולותיו היקרות, נוסף על למדנותו הרחבה. כל מי שהכיר אותו אישית, ידע להעריך את אישיותו ואת אצילות רוחו. איך שהסביר פנים לכל אדם, עניו וישר ומצניע לכת. מתרחק מן הכבוד, הולך תמים ופועל צדק, מתייחס בכבוד ודרך ארץ לחבריו ולכל הנזקקים אליו. מלא בטחון בהקב"ה. אפילו כשהייתה פרנסתו בדוחק, בתקופה מסוימת, אף פעם לא התאונן על מצבו הקשה, כי עצם הדבר שזכה לעלות לארץ ישראל ולחונן את עפרה, היא שעודדה אותו ושמרה על שלוות נפשו. יהי רצון שיהיה למליץ יושר בשמים על משפחתו ועלינו ועל כל ישראל. יהי זכרו ברוך, תהא נשמתו צרורה בצרור החיים, חיי הנצח אמן."

כשבריאיותו התרופפה מאד וסבל יסורין לא מעטים. את הכל קיבל באהבה והמשיך בעבודתו הציבורית בתוך הקהילה, עד ימיו האחרונים. בהסתלקותו שיכלה העדה אחד מטובי רבניה, שבעוונותינו נשארו מעט מהרבה. האבל הכבד שהשרה מותו על כל מכריו, גרם להתעוררות רבה בין בני העדה לעשות חשבון נפש ציבורי ולדאוג להבטחת עתודתו של צעירים מוכשרים, לומדי תורה, שיוכלו בעתיד לשמש ברבנות ובמנהיגות דתית לעדה, על ידי הקמת קרן לעידוד ולעזרה לתלמידי חכמים. ישנם כל הסיכויים שקרן זו תוקם בע"ה בקרוב, ותהיה זו המצבה הנכונה והמתאימה לרוחו הגדול של המנוח, תנצב"ה."

מתוך "הליכות, בטאון המועצה הדתית תל אביב יפו" ניסן התשכ"ה (1965), מאת הרב מרדכי מזרחי:

"הרב כמוס נחאיסי זצ"ל, קשה מאד להסתגל שחברנו הוותיק והמסור במחלקת הנישואין, הרב כמוס נחאיסי ז"ל, איננו אתנו עוד. וככל שאנו מתרחקים מיום פטירתו מתגבר הכאב והצער חודר עמוק ללב על האי שופרא דבלי בארעא (על היופי הזה שיכלה בערפי). הגמרא אומרת במסכת שבת דף קה: "כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזין". שואלים, לשם מה הספירה הזאת? ומסבירים כך: יש הבדל בין אדם רגיל שמת לבין תלמיד חכם שנפטר, כי אדם רגיל שהולך לעולמו מבכים אותו משפחתו וכל בני ביתו, כי להם נחסר ראש משפחתם, שדאג לכל מחסוריהם, ועתה מי ימלא מקומו? ואילו תלמיד חכם שנפטר, מבכים אותו רק משפחתו אלא גם האנשים שעשה להם טובות. וכל תלמיד חכם ותלמיד חכם, בהתאם לגדולתו בתורה ומעמדו בחיים, יבכו אותו יותר ויותר אנשים שדאג להם ושמעו לקחו, ולפי רוב הדמעות שמורידים על הנפטר, אפשר לדעת את טיבו ותפקידו בחיים. וזהו פירוש הספירה, כשהקב"ה רואה כי יש הרבה דמעות על הנפטר וחסרונו מורגש היטב, אזי הדמעות הללו חביבות עליו ויתברך שמו וסופרן ומניחן בבית גנזיו. על הרב נחאיסי ז"ל, לא רק יבכו אותו משפחתו והאנשים שעשה להם טובות, אלא גם חבריו בעבודת הקודש, כי המה יודעים היטב את מעלותיו הטובות ומרגישים מאד את חסרונם. המנוח ז"ל, היה מגדולי רבני טריפולי, משחר נעוריו למד תורה בתלמודי תורה ובישיבות בטריפולי ונתחנך אצל גדולי תורה והוראה, אחרי כן הרביץ תורה לתלמידים בהיותו ראש ישיבה ובתקופה יותר מאוחרת כיהן כחבר בית הדין הצדק

מודעת אבל שהתפרסמה בעיתון "הצופה" ביום ו' אדר א' התשכ"ה

וכשהיה עלם צעיר התחיל להרביץ תורה ואחר כך נתמנה לראש הישיבה בטריפולי. בין תלמידיו נמנה חבר הכנסת פריג'ה זוארץ. אחרי שנתפנתה משרת חבר בית דין הצדק בטריפולי נקרא על ידי הקהילה היהודית והממשלה הטריפולית לבוא ולכהן כחבר בידין שבראשות הרב חי גביזון יבדל לחיים ארוכים. בשנת התשי"א (1951) עלה ארצה עם רעייתו ומשפחתו (טעות, משפחתו עלתה בנפרד לפניו) נתמנה לרב שכונת יד המעביר בתל אביב, שם מתרכזים רבים מבני עדת לוב. וכשהיה צורך ברב רושם נישואין נוסף במחלקת הנישואין של הרבנות הראשית בתל אביב יפו נקרא ע"י הרבנים הראשיים לת"א-יפו בשנת התשט"ז (1956) לבא ולמלא תפקיד זה. ואכן כל התקוות שתלו בו לא אכזבו והצליח מאד בתפקידו שמילא אותו עד יום פטירתו, בנוסף לתפקידו כרב ביד המעביר. היה דרשן, איש נעים הליכות ואציל רוח, מצניע לכת, עניו וישר, נקי כפיים ובר לבב, האמת והצדק היו חלק מיישותו, התרחק מן הכבוד ומכל דבר שיש בו מחלוקת. מי יתן לנו תמורתו, חבל על דאבדין ולא משתכחין."

מתוך עיתון "הצופה" מתאריך ה' אדר ב' התשכ"ה, מאת ועד קהילות לוב:

"זכרון להולכים, הרב כמוס נחאיסי זצ"ל (שלושים לפטירתו) כל המידות שמנו חז"ל בכך העולם הזה, נמצאו אצל מורנו ורבנו הרב נחאיסי זצ"ל כל ימיו היה ממית את עצמו באוהלה של תורה, ללמוד וללמד. הן בזמן היותו בטריפולי מורה לגמרא בתלמוד תורה ואחר כך כמנהל המוסד הנ"ל. הן בהיבחרו אחר כך לחבר בית דין צדק שם, והן בשמשו בקודש, לאחר עלייתו ארצה, בתור רב ועובד במחלקת הנישואין של המועצה הדתית בתל אביב. ענוותנותו היתה ידועה לכל. כל ימיו התהלך בצדי דרכים ולא אהב להתבלט. מעולם לא התאונן על הקשיים שנתקל בהם בחיים. במיוחד בשנותיו האחרונות

מכבי לוב

במסגרת הפעילות הציונית של יהודי לוב קמו תנועות נוער רבות שפעלו להקניית השפה העברית והכשרה חקלאית. תנועת הנוער "מכבי" מימשה את חזונו של מקימה - רוברטו ארביב - הקמת קבוצת נוער ספורטיבית ותרבותית יהודית ששיאה היה בהשתתפות במשחקי המכביה על אדמת ארץ ישראל. המכבייה ה-19 שהתקיימה השנה עוררה פרץ של זכרונות אצל שחקני מכבי לוב.

מאת: אריאל ארביב וסרג'ו דוויב

הקשר של יהודי לוב עם התנועה הציונית וראשיה החל כבר בשנת 1896, כשנה לפני קיום הקונגרס הציוני הראשון. בראשות בנימין זאב הרצל, בווינה שבאוסטריה. באותה השנה שלח הרצל ליהודי לוב מכתב המעודד אותם לפעילות ציונית בארצם. דבר זה תרם להתעניינות יהודי לוב בציונות ובמפעליה, ביקורם של אישי ציונות מארץ ישראל ומהתנועה הציונית העולמית והגירת יהודים אירופיים רבים ללוב אשר הביאו באמתחתם את בשורת הציונות, גרמו להתעוררותה של הציונות בקרב יהודי לוב.

רוברטו ארביב (1902) הצעיר חלם לארגן קבוצת נוער במסגרת פעילות ספורטיבית ותרבותית יהודית. לאור החידושים והרוח התרבותית שהביא אתו הממשל האיטלקי לאחר מלחמת טורקיה-איטליה ב-1911 ללוב, הגיש רוברטו יחד עם ארבעה חברים בקשה לראשי הקהילה היהודית המקומית ולראשי השלטון האזרחי האיטלקי - להקים קבוצת נוער בחופשת הקיץ של שנת 1920. הגרעין החל לפעול עם חמישה-עשר צעירים שנתנו שם לארגון: "בני

ציון". האישור להקמת המועדון ניתן בתאריך ההיסטורי החשוב 20 לאוגוסט 1920. במהלך השנה הראשונה הגיע מספר חברי הקבוצה למעל שישים חברים רשומים. ראשי הקהילה היהודית העמידו לרשותם אתר בשיבה הישנה בקומה הראשונה.

הוועד הראשון מנה חמישה חברים עם הוריהם, והפעילות בתחום התרבותי התחילה עם הכנת שלוש הצגות: אסתר ואחשוורוש, יוסף ואחיו ויהודית והולופרנס. את שלוש ההצגות הציגו בשפה הערבית המקומית.

הנשיא הנבחר רוברטו ארביב שימש גם כמנהל הספורטיבי, תפקיד שמילא גם בעבר. תחומי הפעילות הספורטיבית היו: כדורגל, כדור מים, שחייה ואגרוף. עם הרחבת הפעילות הועבר המועדון למקום גדול ומרכזי יותר באחת הסמטאות של סוק-אל-טורק, לצד התאטרון פוליתאמה. היה במקום אולם גדול שהכיל למעלה מ-200 מקומות ישיבה, במה וחדר מזכירות.

בעקבות המעבר למקום המחדש שונה שם המועדון ל"מכבי", והפעילות בכל התחומים גדלה. הצלחה גדולה במיוחד הייתה להצגות שהועלו. אחת מהן אף התקיימה בתאטרון מירמרה, שהכיל כ-1200 מקומות ישיבה.

בשנת 1926 נוצר פילוג במועדון. קבוצה גדולה של חברים במועדון המליצה לקיים אירועים חברתיים בעלי אופי חופשי ובזבזני. מאחר שרבים התנגדו, הוחלט לקיים הצבעה באספה כללית של החברים. ברוב

של 145 קולות לעומת 100 הוחלט לקיים את האירועים החברתיים. רוברטו ארביב ותומכיו שהתנגדו לכך פרשו מהמועדון, וחודשים אחר כך הקימו את מועדון GIT, GRUPPO ISRAELITA TRIPOLINO, שם המשיכו בפעילות הספורטיבית.

לאחר מספר אירועים חברתיים שקיים מועדון מכבי, החלו החברים לפרוש ממנו באכזבה בזה אחר זה, מכיוון שהנהלת הקבוצה לא עמדה בהתחייבותיה כלפיהם. בעקבות מעורבות של ראשי הקהילה היהודית, ובמיוחד של ניסים רקאח שהשתייך ל-GIT, כוסו החובות של הארגון, ומועדון מכבי חזר לראשותו של רוברטו ארביב. שוב עבר המועדון למקום חדש ומרווח יותר ליד הצומת הידוע ארבע-ערסאת, ששימש בעבר כבית-דין אזרחי ופילי.

בשנת 1926 הוקם מועדון בן-יהודה. המטרה המרכזית של פעילותו הייתה להחיות את השפה העברית בציבור הרחב, המועדון זכה להצלחה, ושני המועדונים שיתפו פעולה ביניהם בהצלחה רבה.

עד אפריל 1931 עלתה רמת המשחקים של כל הקבוצות. הרמה בכל התחרויות של המדינה הייתה גבוהה. הוויטרינה של המועדון התמלאה בגביעים ובמדליות, ובשל כך הוכר מועדון מכבי לוב כחבר המועדון הבינלאומי מכבי בלונדון ובתל אביב.

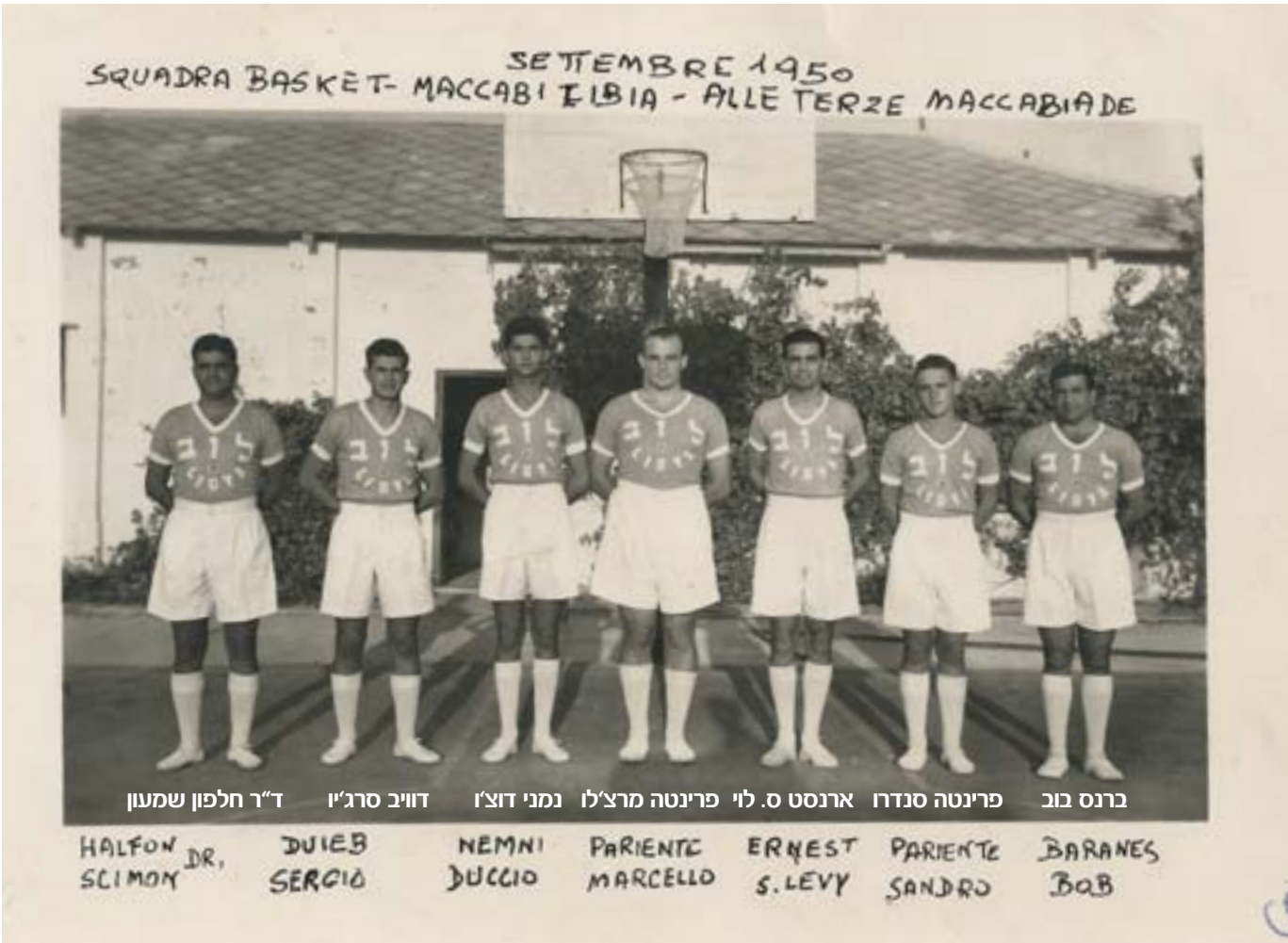
המטרה המרכזית של ארגון מכבי העולמי - Maccabi World Union הייתה לעודד פעילות ספורטיבית בקרב הנוער היהודי ברחבי העולם, במגמה לקיים אולימפיאדה של יהודים על אדמת ארץ ישראל שמדי כמה שנים ישתתפו בה ספורטאים כנציגי התפוצות השונות של העם היהודי.

הרעיון המרכזי של המכבייה תאם במדויק את חלומו של רוברטו ארביב, חלום שעמד להתגשם. רוברטו החל להכין את המשלחת של מכבי לוב למכבייה השנייה,

שהתקיימה באפריל 1935 באצטדיון בתל אביב. המשלחת כללה עשרים ספורטאים בענף כדורגל, כדור מים, שחייה ופיג פונג, אליה הצטרפו כשלושים מלווים ואוהדים. לפרידה בנמל הגיעו כאלפיים איש שבאו לעודד את המשלחת תוך נגינת התקווה. כולם לבשו לבן ועטו מטפחת כחולה על הצוואר. כאשר נושא הדגל נופף ימינה ושמאלה על הדגל, ראו את הכתוב בו: "אגודת מכבי טריפולי". יומיים אחר כך הגיעה האנייה לאלכסנדריה, שם חיכתה למשלחת אגודת מכבי המקומי עם הרב דוד פרטו ונשיא מכבי ג'אק גוהר, שהיה ידיד מלך מצרים פואד. למחרת נסעו חברי המשלחת ברכבת והגיעו לתל אביב ב-26 למרץ 1935.

המכבייה השנייה

המכבייה השנייה התקיימה בין התאריכים 10-2 באפריל 1935. השתתפו בה כ-1350 ספורטאים, נציגי 28 ארצות, ביניהן לוב. הן במעמד הפתיחה והן בנעילה הייתה התרוממות רוח. מחיאות הכפיים הרצופות לכל משלחת נתנו ביטוי לגאווה היהודית ולהתעוררות של עם ישראל. המשלחת הלובית לא זכתה במדליה בשל הרמה הבינלאומית הגבוהה של המשלחות האחרות, אבל עצם השתתפותה גרם נחת לקהילה הלובית.

יהודי דתי. ראשי הקהילה עם ראשי מכבי פנו למייג'ור ארקין, ובעזרתו הועבר בית מכבי למבנה ששימש את העירייה כבית-דין. בבניין היו אולם ענק עם מסך להצגות, חדרים רבים ומזנון, והוא נמצא ממש במרכז העיר, ברחוב ויטוריו עמנואל.

כמו-כן, הושכרו לחברי מכבי ולבני משפחותיהם 120 בתינים קטנים על קטע חוף הים "דיריג'בילי". סמוך לביתנים היו מגרשי כדורסל וכדורגל ששימשו בהמשך לפעילות שוטפת של האגודה.

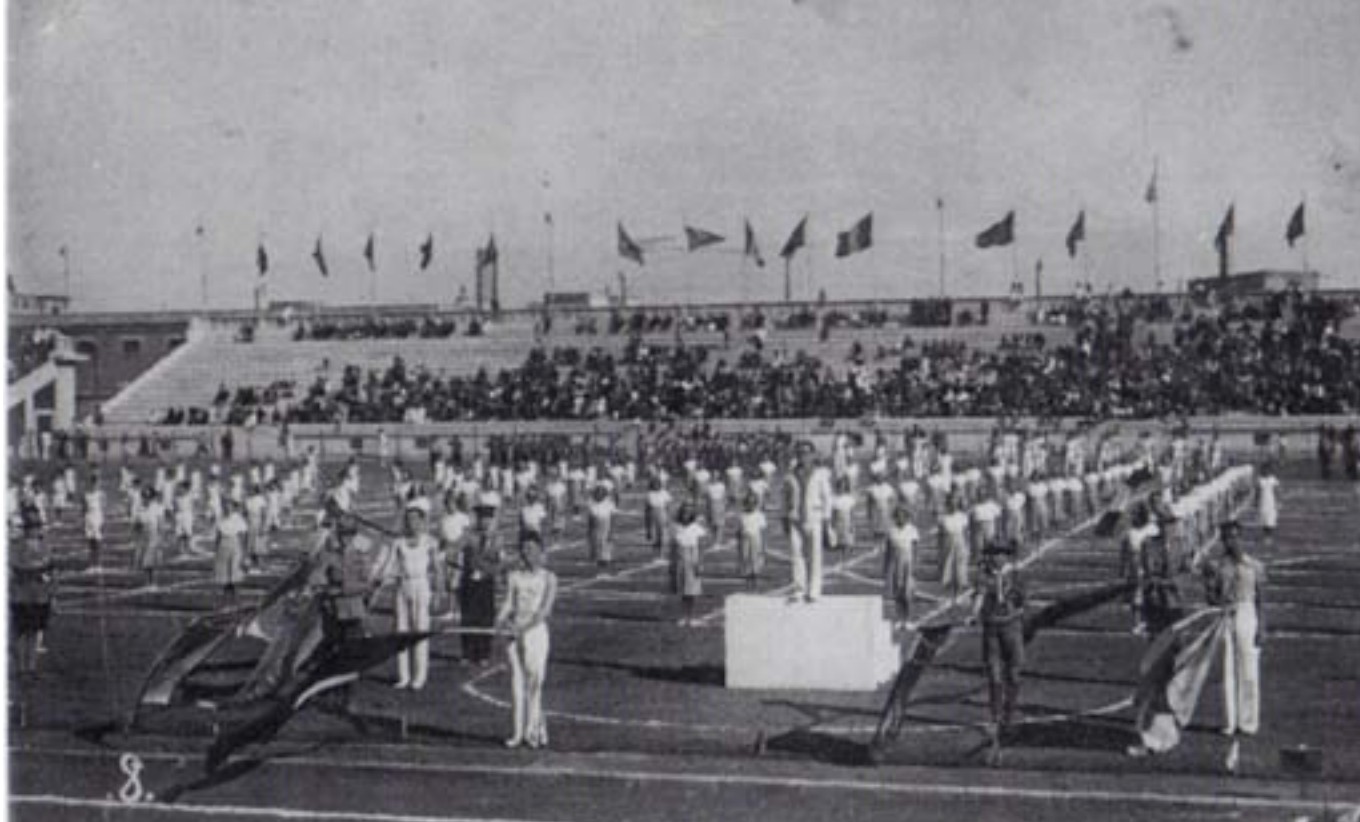
ב-8 לספטמבר 1944, בטקס מרשים בנוכחות נכבדי העיר מכל הדתות ונכבדים מהממשל הבריטי, נאם רוברטו ארביב באיטלקית, ואת נאומו תרגם לאנגלית ולעברית הרב בכור סבאן. לאחר הברכות נערך משחק כדורגל בין מכבי לבין קבוצה צבאית אנגלית - אנגלנדר, והוא הסתיים בניצחון 1-0 למכבי.

בשנת 1944 הגיע ללוב יהודי בשם ארנסט ס. לוי, פקיד בכיר מבנק ברקליס שבמצרים. ארנסט לוי היה חבר מכבי אלכסנדריה, ספורטאי בגופו ובנשמתו. בבואו ללוב שינה באופן בלתי רגיל את הפעילות הספורטיבית במכבי לוב. ארנסט לוי היה ספורטאי בעל שיעור קומה בכמה ענפי ספורט: כדורגל, כדורסל, טניס ועוד. הוא התנהג על פי גינוני התרבות האירופאית, והיה בעל גישה נעימה לכל

רוברטו ארביב הגיע עם רעייתו, טרה ווזאן והילד לולו בן השנתיים. בתום התחרויות הוא נאלץ להתעכב כי שלושה ספורטאים לא רצו לעזוב את הארץ ונעדרו. השלטונות הבריטים עמדו על כך שיש להחזיר אותם. לבסוף, לאחר מאמצים, הצליח רוברטו להשיג אותם ולהחזירם ללוב.

הפעילות של מכבי המשיכה להיות גורם חשוב בקרב הנוער היהודי. במרס 1937, ביקר מוסוליני ברובע היהודי בחארה, והתושבים קיבלוהו באופן מרשים מאוד כשהם לבושים בתלבושת מקומית. לאורך המסלול עמדו צעירי מכבי בתלבושתם המיוחדת כשהם מניפים דגלים ומתופפים. לדאבוננו, שנה לאחר מכן הוכרזו חוקי הגזע, ומועדון מכבי הפסיק את כל פעולותיו. רוחות מלחמה התחילו לנשב בכל האזור, וגירוש של יהודים התחיל לכל כיוון - לג'אדו ולסיד עזאז, למחנות ריכוז באיטליה וגרמניה וגם בתוניס. מלחמת העולם השנייה התחילה על כל הסבל שהביאה.

בשבת בינואר 1943 נכנסו כוחות צבא של הגנרל מונטגומרי לטריפולי ללא קרב וללא יריות והתקבלו בהתלהבות רבה. האווירה בשטח השתנתה, והתחילה פעילות ערה בבתי-הספר ובתחום המסחר. לראשות העיר התמנה קולונל מרסר. עוזרו הקרוב, מייג'ור ארקין, היה

טקס פתיחת המכבייה השלישית 1950

אקרוסטיקה של מטוסים. לאחר המפגן התחילה צעדת הנעילה של המשלחות ברגע שהגיעה המשלחת של מכבי לוב לאזור שמול הבמה, הכריז עזריה רפפורט בקולו האדיר: **"והנה המשלחת היחידה שבאה מארצות ערב-משלחת מכבי לוב"** ואז בן גוריון קם מכיסאו ומחה כפיים.

ובימים אלו ממש...

בין ספורטאי מכבי לוב נשמר הקשר במשך השנים. חלקם עדיין נפגשים בפרלמנט ברמת-גן על בסיס קבוע. ימים אחדים לפני סגירת הגליון נמסרה הודעה מאיטליה כי שני שחקני הכדורסל במכבי-טריפולי ברטו-ברטוצ'ו ארביב ולוצ'אנו-ניני חסאן הלכו לעולמם בדיוק בשבוע פתיחת המכביה ה-19 - מועד פטירה מתמיה ומעורר מחשבה. תנחומנו למשפחות.

החשיבות של המכבייה

המכבייה נתנה תשובה יהודית למשחקים האולימפיים, והרעיון לקיים את המשחקים בארץ ולא במדינות שונות נבע מן הרצון לקרב את הנוער לארץ ולהשרישו בה. עובדה היא שספורטאים רבים נשארו בארץ בגמר התחרויות ולא חזרו למולדתם. במקרה שלנו, ארבעה מתוך שמונה שחקני המשלחת שהגיעו, נשארו בארץ: מרצ'לו פרינטה, סרג'ו דוייב, פליצ'ה ברנס ושמעון כלפון.

טקס הנעילה של המכבייה השלישית נערך ביום 8 באוקטובר 1950 והתבסס על חיילי צה"ל. הטקס התחיל בשעה 15:00, לקול נגינת החצוצרה, בהנפת דגל המדינה והצבת משמר כבוד לדגל. מפקד המשמר העביר את הפיקוד לשר הביטחון וראש הממשלה, דוד בן-גוריון, והוא נתן את האות לפתיחת המפגן הצבאי. נערכה צניחת ראוה של צנחנים, וכן

למרות הכול התחושה הייתה נהדרת. על הבמה המרכזית יושב ראש כנסת ישראל דאז מר יוסף שפרינצק והוא הכריז על פתיחת המשחקים. פרופ' ברודצקי, נשיא הסתדרות העולמית מכבי, נשא ברכה. באצטדיון היו קרוב ל-50,000 צופים. אות פתיחת הטקס ניתן ב-12 יריות תותחים והפרכת 500 יונים. האצן נשא לפיד בוער ממודיעין והשביע את הספורטאים עם סיום תרגיל ההתעמלות ההמונית של חברי מכבי צעיר.

התחרויות בכל ענפי הספורט נערכו כשבועיים, ובלטה ההגמוניה של ארצות-הברית, דרום אפריקה, ישראל וקנדה. משלחת הכדורסל הלוברית לא זכתה במדליה, אבל שיחקה ברמה גבוהה. ארצות-הברית זכתה במקום הראשון, ואחריה - קנדה. ביזמתו של אלפונסו דריקס נערכו משחק ידידות של נבחרת מכבי לוב עם נבחרת צה"ל בנתניה ושני משחקים נוספים עם קבוצות מקומיות.

סמל המכבייה השלישית

בול הדואר הישראלי שהונפק לכבוד משחקי המכבייה השלישית בתשי"א

מהמשחק - וזה מה שהיה חשוב להם. הקהילה המקומית ערכה להם סיורים בכל רחבי רומא. לחלקם היה זה הביקור הראשון בעיר הגדולה.

חשוב לציין, שמאז היציאה מטריפולי הייתה למשלחת מלוות כבוד מטעם מכבי - הגב' רובינה נעים-אברבנל, שבמהלך כל הנסיעה דאגה לכל צורכי הספורטאים, והייתה עבורם כמו אחות גדולה.

ב-13 לספטמבר 1950 הפליגה המשלחת מנאפולי לארץ ישראל באנייה "פיליפו גרימיני" עם תחנות ביניים באתונה ובקפריסין. ב-19 לספטמבר 1950 הגיעו לנמל חיפה, שם חיכה להם נציג מכבי מקומי שליווה אותנו למחנה יונה בתל אביב (היום מפאר את המקום מלון "הילטון").

היה זה מפגן הספורט הבינלאומי הראשון שנערך במדינת ישראל לאחר הפסקה של 15 שנים. מפגש הספורטאים מכמה ארצות בעולם (מלבד ארצות הגוש המזרחי) חיזק את התחושה בלבבותינו שעם ישראל חי. כך הרגשנו בכפר המכביה במחנה יונה. הפעם הגיעו עשרים משלחות שכללו 800 ספורטאים.

הפתיחה הייתה באצטדיון רמת-גן, שנבנה במהלך השנה עבור המכבייה בתמיכה של יהדות דרום אפריקה. חלק גדול מהמושבים נקבע על עפר מהודק, אבל

באותה תקופה ענף הכדורסל לא היה מפותח, אך ארנסט לוי הצליח להלהיב הרבה אנשים במשחקי הכדורסל וארגן תחרויות כדורסל של סוחרים נגד פקידים, בוגרים נגד נוער ועוד. בהמשך גם הבנות השתלבו במשחקים.

על אף המאורעות האכזריים שאירעו בשנת 1945 וב-1948 נגד האוכלוסייה היהודית, מועדון מכבי המשיך לפעול במלוא המרץ. עם העלייה הגדולה נסע רוברטו ארביב בשנת 1949 עם משפחתו לאיטליה על מנת לעלות לארץ, ובמקומו נתמנה ויטוריו זארד.

המכבייה השלישית

בשנת 1949 פנתה הנהלת מכבי ביוזמת ארנסט לוי למכבי העולמית בלונדון בבקשה להשתתף בתחרות כדורסל במכביה. עם מתן האישור החלו באימונים מפרכים ובתחרויות מקומיות עם שחקנים אמריקאים ובריטים.

ענף הכדורסל התפתח מאוד בעיר, וקמו קבוצות רבות כמו: צ'ירקולו איטליה, מלטה האוס, איטיחד, נבחרת הגימנסיה לאצ'יו, שהרכבה מנה שלושה מכביסטים: אלדו נמני (דוצ'ו) סרג'ו דייב, סנדרו פרינטה, והקבוצות הצבאיות היו אמריקאיות ובריטיות.

ארנסט לוי הקפיד על משמעת אימונים, ומגרשי התחרויות היו תמיד מלאים בצופים יהודים ולפעמים גם איטלקים.

בהרכב המשלחת למכבייה השלישית היו:

ארנסט ס' לוי, מרצ'לו פרינטה, ד"ר שמעון כלפון, פליצ'ה ברנס (בוב), דוייב סרג'ו, ברטוצ'ו ארביב, סנדרו פרינטה, ואלדו נמני (דוצ'ו).

ב-5 לספטמבר 1950 הפליגה המשלחת לנפולי עם תחנות ביניים במלטה וקטניה, ומנפולי המשיכו חברי המשלחת לרומא ברכבת. הם היו, כמובן, אטרקציה באנייה, והקפטן הזמין אותם לארוחה במסעדה של המכובדים, למרות שלא התארחו במחלקה היוקרתית. כשהגעו לרומא, זכו לקבלת פנים חמה הן מן הקהילה היהודית המקומית, והן מהחברים והמכרים שלהם מטריפולי ששהו בעיר. כמובן שקיימו אימון תחרות כדורסל עם מכבי רומא. הציבור היהודי נהנה מאוד

מרצ'לו וסרג'ו בטיול ראשון בתל אביב

מי שסבב אותו. הוא התחבב מאוד על כל הקהילה הן על הצעירים והן על הבוגרים. מספר שחקנים במכבי לוב בלטו באופן מיוחד בתקופה זאת:

בכדורגל - אלפונסו דריקס, משה נעמן, נינו ברנס, ראנו שקלה, מוריס פלוס, ברטו רקאח, פפו סרור, ליללו סרור, אופנהיים פולצ'יני, ויטו כחלון, יוסף רבה, יוסף גז, ברטו סרור, ליללו עימד ושרמוט.

בשחייה - יוסף כהן, חלומה מגנג'י, מני זוזו.

שחקני הנבחרת בשער המבנה של המכבייה השלישית

תחרות כדורסל נגד שחקני הקבוצה האמריקאית ווילספילד מלחה

תחרות כדורסל נגד שחקני הקבוצה הבריטית גארדס בריגד

דינה דנון דאבוש
© כל הזכויות שמורות

שואה במשקל כבד

שלושה עשר מבני משפחת רומנו ניספו בהפצצה אחת בתוניס, אליה גורשו מלוב במהלך מלחמת העולם השנייה. בין הנספים היתה רחל רומני. כעבור 29 שנים נרצח באכזריות יוסף רומנו, הנכד של רחל, במתקפת הטרור על המשלחת הישראלית לאולימפיאדת מינכן. זהו סיפור התמודדותה של המשפחה עם אסונות מטלטלים.

למשפחת רומנו (רומני) יש שם חיים רומני בן אליהו, עמוס רומני בן חיים, רנטו רומני בן שלמה, רחמים רומני בן אליהו, ברכניה רומני רעיית בנימין, יצחק רומני בן בנימין, נסריה רומני בת בנימין, רחל רומני, פנחס רומני בן יוסף, עמוס רומני בן בנימין, מאיר חורי.

אלו הם י"א השמות של הנספים בני משפחת רומני שהקראתי בטקס "לכל איש יש שם" שנערך ב"צוותא" תל-אביב על ידי "דורות ההמשך" ביום הזיכרון לשואה ולגבורה האחרון. את הרשימה קיבלתי מחיים רומנו, שהקים אתר של המשפחה ומשקיע מאמצים רבים (בסיוע של נוספים מבני המשפחה), על מנת לתעד ולספר את תולדות המשפחה ולהדק את הקשר בין ענפיה השונים. י"א בני משפחה אחת (יותר מאוחר הוסיף חיים לרשימה את יצחק חורי ומזל חורי, ומניין הנספים בהפצצה הוא שלושה עשר), נספו במלחמת העולם השנייה בהפצצה על מחנה מארסה שבתוניס. הדעזזתני.

לראשונה נחשפתי לעובדה ששם המשפחה רומנו הוא של משפחה יהודית יוצאת לוב, כאשר מרים המשקולות יוסף רומנו נרצח עם עוד עשרה ספורטאים ישראלים באולימפיאדת מינכן בשנת 1972, וחשבתי הנה עוד רשימה כואבת של ה"א שנרצחו על אדמת גרמניה:

דוד ברגר, יוסף גוטפרוינד, משה ויינברג, אליעזר חלפין, מארק סלאבין, זאב פרידמן, יוסף רומנו, קהת שור, אנדריי שפיצר, עמיצור שפירא ועקב שפרינגר.

אירועי שנת 1943

ביום 10.3.43 במהלך מלחמת העולם השנייה הופצץ מחנה מארסה שבתוניס. בהפצצה נספו 92 מתוך כ-200 יהודים בעלי נתינות צרפתית ששהו במחנה לאחר שגורשו מלוב בשנת 1942. בין הנספים היו שלושה-עשר בני משפחת רומני (שלושת בני משפחת חורי משתייכים אף הם למשפחת רומני).

סבתא רחל רומני, אמו של אבי, נספתה בהפצצה בתוניס, כאשר סוככה עלי בגופה, ואני יצאתי ללא פגע, מספרת יהודית דבוש, אחותו של יוסף רומנו. יהודית הייתה בת שמונה שנים כשהמשפחה

גורשה: "סבתי מצד אימי, רחל חכמון, שלא הייתה בעלת נתינות צרפתית, ולא גורשה, סברה שמסוכן מדי לטלטל ילד בן שנה בדרך לא דרך והחליטה שמוטב שיוסף יישאר אצלה עד יעבור זעם, ואולי בכך הצילה את חייו. כשחזרה המשפחה כעבור ארבע שנים, יוסף היה כבר בן חמש ולא הכיר את הוריו וארבעת אחיו יהודית, יצחק, אברהם ועמוס שנולד במארסה. עבר זמן רב עד שיוסף התרגל לעובדה שהם המשפחה שלו.

בשל מאורעות המלחמה רק אחרי מספר שנים התרחבה המשפחה, ונולדו עוד ששה ילדים: הרצל, דוד, יעקב, שמחה, מאיר (מירו) ורחל.

קצרה היריעה מלספר את סיפורה של משפחת רומני והקורות אותה לפני ההפצצה במארסה, במהלכה ואחריה. הסיפור ראוי להיכתב, ומתוכננת כתבת המשך בנושא שתסתמך בין היתר על עבודת המחקר של פרופ' מוריס רומני, שהיה ילד פעוט במארסה, כפי שבאה לידי ביטוי בספרו The Jews of Libya, העוסק בתולדות יהודי לוב במאה העשרים.

מסכת הייסורים של משפחת רומנו

ב-1972, עשרים ותשע שנים אחרי ההפצצה שבה נספתה סבתו רחל רומנו ועוד שניים-עשר מבני משפחתו, נרצח יוסף רומנו בהתקפת הטרור האכזרית על המשלחת הישראלית לאולימפיאדת מינכן. האם חיריה לא הצליחה להכיל את האובדן של בנה, שהשאיר חור שחור בחייה ושקעה בדיכאון. ב-1974, כשנה וחצי אחרי רצח בנה האהוב, שמה קץ לחייה ולייסוריה. חר (טוב) לא היה לה בסוף ימיה, ועשרת ילדיה הנותרים לא היה די בהם כדי לנחמה. אם לא די בכך, בשנת 1985 נהרג בן נוסף, יעקב רומנו בן ה-32 בתאונת דרכים כשרכב על אופנועו. בכך לא תמה מסכת הייסורים הנוראה של המשפחה: שלוש שנים לאחר מותו של יעקב, שם קץ לחייו הבן עמוס בן הארבעים, אב לשבעה ילדים. עמוס סבל ממחלה נדירה של חוסר איזון נוזלים בגוף שגרמה לחום גוף גבוה. אי אפשר היה לצנן את הבעירה בגוף, הכאבים היו קשים מנשוא ועמוס בחר לשים קץ לייסוריו. הרצל אחיו סיפר שמצבו של

עמוס התחיל להתדרדר עם הירצחו של יוסף שאליו היה קשור בעבותות של אהבה, והדרדר עוד יותר כאשר זיהה את גופתו של אחיו יעקב. "אין לי ספק שלהתרחשויות הטרגיות במשפחה, הייתה יד במחלה ובמצבו הנפשי של עמוס," מציין הרצל. יוסף, חיריה, יעקב, עמוס ורנטו קבורים בבית העלמין בהרצליה, זה לצד זה. חמישה קברים.

משנתו של ראש המשפחה רנטו: להשאיר עם ראש זקוף בכל מצב

"איש מיוחד במינו," מספרת אילנה רומנו על אבי המשפחה רנטו ומוסיפה: "הוא התמודד בגבורה עם הכאב והיגון שהביאו עמם האסונות הרבים שפקדו את המשפחה." כל בני המשפחה מוקירים את עמידתו האיתנה של האב שלא נתנה למשפחה לשקוע בייאוש, למרות כל הקושי: "לא להשפיל מבט, לא לכופף את הראש ולא לשקוע ברחמים עצמיים. אתם חייבים ללכת עם ראש זקוף," הוא אמר תמיד. בכל המכות והלוויות כמעט שלא ראו אותו מזיל דמעה, אך כשצפה בסרטים ערביים בטלוויזיה, בכה. הסרטים היו לו פורקן לכאב העצום שקינן בו. מספרת בתו יהודית דבוש: "כשבעלי נפטר, והוא בן ארבעים ושתיים בלבד, ואחרי האסונות המשפחתיים, לא היה בי הכוח לעמוד בעוד מכה שניחתה עלי. נסעתי במכונית ללוויה. הכאב היה חזק ממני, איבדתי את עשתונותי והתחלתי לצרוח ולקרוע את בגדיי מבלי להיות מודעת למעשיי. אבי ניגש אלי, תקע את אצבעו עמוק בלחי, כאילו במטרה להגיע למוחי, ופקד עלי להירגע מיד, "כי המתים - מתים, והחיים צריכים לחיות," אמר. התעשתי וראיתי שבגדיי קרועים כך שחלק מגופי העליון היה חשוף. התביישתי. הוא כיסה אותי ואסף אותי בזרועותיו." מירה רומנו, רעייתו של הרצל, מוסיפה משלה: "הצטרפתי למשפחה אחרי רציחתו של יוסף ואחרי התאבדות האם. בסדרי הפסח מילאו את תפקיד ארבעת הבנים בהגדה, אותם בנים באופן קבוע. כשהגיעו ל"ואחד שאינו יודע לשאול", הייתה שתיקה. יעקב היה אמור לקרוא, אבל הוא איננו. הוא נהרג. והחל הבכי. רנטו היכה באגרופו על השולחן ואמר בקול החלטי: "על שולחן החג לא

יהיה כל בכי. חידלו!!!" מירה מספרת שמאותו הרגע החלה קריאת הגדה מרוממת נפש, ועלתה שירה אדירה שלא הייתה כמוה בשנים הקודמות, היו אלו רגעים מזוקקים של התעלות. רנטו נהג במכוניתו עד גיל שמונים ונפטר בגיל שמונים וחמש. בזכותו לאלו שחיים - יש חיים מלאים לצד הכאב, והמשפחה נשארה מלוכדת ומקפידה לחגוג ביחד את החגים. שבת אחים.

ים של אהבות והנפות

יוסף למד והפך לחרט מוכשר ביותר, ויצר עבודות חריטה אומנותיות כמו גביעים, מאפרות המעוטרות במטוסים ועוד ועוד יצירות.

איך הגיע יוסף לספורט ולהרמת משקולות? אני שואלת את בני המשפחה. התשובה הפתיעה ושעשעה אותי, ונוכחתי לדעת שמקריאת היא שם המשחק. הכול החל בחוף סידני עלי בהרצליה. אחיו מספרים: "יוסף תמיד אהב להרים דברים כבדים. כשהוא היה ילד, היה לוקח שתי קופסאות זינים גדולות, ממלא במלט ומניף אותן להנאתו, ואחר כך עבר להנפת אנשים."

בהרצליה הכירו את יוסף. בתקופה זאת לא היו שרותי גרייה וחילוץ, וכשמכונית הייתה שוקעת בחול העמוק, היו מזעיקים את רומנו, והוא היה מחלץ את המכונית בקלות. ליוסף היה כוח פיזי רב, אך בחיים הוא היה עדין ורך, ספורטאי הוגן שכולם אהבו.

יום אחד כשהיה בחוף הים, הרים, כמו תמיד, מעלה, מעלה חברים שמאוד נהנו להיות מונפים באוויר בידי הבטוחות והחסונות רצה הגורל שראה אותו מקצוען בהרמת משקולות בשם לטיף, שהיה מאמן במכבי תל-אביב. לטיף התרשם

מחוסנו ומהקלות שהרים באוויר גברים במשקל די גדול והזמין אותו להתאמן אצלו." הרצל רומנו משחזר: "האימונים נערכו בצריף מט ליפול מאחורי קיבוץ גליל ים. כבר בשנת האימונים הראשונה הפך רומנו לאלוף ישראל בהרמת משקולות. הוא נשלח ל"הפועל" תל-אביב על מנת להתפתח. שם הבינו שהעבודה בחרטות לא תאפשר לו להתאמן כראוי לספורטאי ברמתו, ודאגו למצוא לו עבודה עצמאית וגמישה כמעצב חלונות ראוזה של "טמבור".

יוסף ואחיו

יוסף המשיך באימונים במגרש אוסישקין של הפועל תל-אביב דאז. פעמיים בשבוע, בימי שלישי וחמישי, "כמו שעון", היה אוסף את אחיו הרצל, הצעיר ממנו בשמונה שנים, מבית-הספר החקלאי הכפר הירוק, שם למד: "הצטרפתי לאימונים רק כדי להיות במחיצתו של יוסי," משחזר הרצל ומוסיף: "בגיל שבע עשרה התאמנתי ברצינות, ויוסף קנה לי בגדים וחגורה." בשנת 1970 זכה הרצל בתואר "אלוף ישראל לנוער". הרצל לא ישכח שאחרי האימונים היו נוסעים ל"מפלי" רידינג הסמוכים לאוסישקין, ושם בילו ב"ג'קוזי" וב"סאונה" במימי המפל החמימים. כשהרצל סיפר על "הספא" ברידינג, נזכרתי שבנעורי נהגנו חברי ואני לרחוץ באותם מפלים נפלאים על זה נאמר "אי חסרה". מי יכול היום להתקרב למפלים של תחנת הכוח?

"יוסף לא היה גבוה אך הוא היה בנוי לתלפיות, ממש כמו אפולו, עם עיניו הכחולות ושערו המקורזל," אומר הרצל. הרצל, שליווה את יוסף לאימונים ולפעילויות רבות אחרות, מספר: "יוסי ראה בהנחלת הספורט לנוער בבחינת מטרה

רצח י"א הספורטאים הישראליים באולימפיאדת מינכן בשנת 1972

שמונה טרוריסטים פלשתינים מארגון "ספטמבר השחור" ביצעו את פעולת הטרור של רצח הספורטאים ב-5 בספטמבר 1972. מפקד הפעולה היה מוחמד מסאלחה. כל המחבלים ידעו גרמנית ועברו הכשרה צבאית ממושכת לקראת הפעולה. הטרוריסטים הגיעו בשתי מוניות אל הכפר האולימפי במינכן כשהם לבושים אימוניות, כדי להיזמנות לספורטאים והשתלטו על דירה ששימשה את חברי משלחת יש"ר אל לאולימפיאדה. במהלך ההשתלטות נרצחו מאמן ההיאבקות משה ויינברג ומרים המשקולות יוסף רומנו, תוך שניסה להתנגד ולהדוף את המחבלים בעזרת סכין פירות. תשעה חברים נוספים במשלחת ישראל נלקחו כבני ערובה ונרצחו.

קדושה. היינו מתרוצצים בכל הארץ. לפעמים יוסי היה מגייס כמה ספורטאים מצטיינים ומופיע יחד אתם בפני הנוער. אפילו חולצות עם כתוביות היה מחלק, והכול מומן מכיסו הפרטי - הנסיעות, התלבושות וכל הוצאה נדרשת אחרת, הכול כדי למשוך את הנוער לספורט."

רומנו עשה חיל וזכה בתואר "אלוף ישראל בהרמת משקולות" במשך עשר שנים ברציפות.

גם "מעריב" ו"ידיעות אחרונות", העניקו לו את התואר של "הספורטאי המצטיין של השנה".

אחיו אברהם והרצל מספרים על העבודה ב"טמבור" במחיצתו. "הסתובבנו בכל הארץ. הכישרון, ההתמדה והשקדנות של יוסי הביאו להצלחה בעבודה שאיפשרה לו לפרנס את המשפחה ולממן את ההוצאות הכרוכות בפעילותו הספורטיבית" מספר אברהם ומקריא בפניו את ההספד שנשא בהלוויה של יוסף, כשהוא ממרר בבכי. הרצל ניסה אחרי הרצח להמשיך ולעבוד ב"טמבור", עם הטנדר ששימש את יוסף אחיו בטרם הרצח. כוחו לא עמד בזיכרונות הצורבים, והוא נטש את העבודה ב"טמבור".

הרומן של יוסף ואילנה רומנו

"איך הכרתם?" אני שואלת את אילנה אלמנתו של יוסף. "בחוף הים בהרצליה בשנת 1963, כשיוסי כבר היה ספורטאי מוערך ואלוף ישראל בהרמת משקולות," הייתה התשובה. איך לא? חשבתי לעצמי, הרי חוף הים בהרצליה היה מקום החיות שלו והיווה חלק משמעותי בחייו. שם גם החלה הקריירה הספורטיבית המופלאה שלו, כחמש שנים קודם לכן.

"האהבה בין יוסי לבני פרחי," מספרת אילנה. כשנה לאחר ההיכרות ביניהם, הוריה החליטו להשתקע באיטליה. אילנה

מסבירה בחיך משועשע: "אבי יליד איטליה, אמו ילידת רוסיה. אמי ילידת מצרים, אמה ילידת תימן". קיבוץ גלויות במיטבו. האפשרויות שעמדו בפניה היו לנסוע עם הוריה ואחיה היחיד או להינשא ולהישאר בארץ. הפור נפל, ובגיל תשע עשרה, בספטמבר 64, הם נישאו. משפחתה עזבה לאיטליה, והיא מצאה בבית משפחת רומנו בית חם ואוהב. קולה מתמלא רוח והערכה כשהיא מדברת על חיריה ורגנו, הוריו של יוסף: "הם היו אנשים מדהימים". עוד מספרת אילנה כיצד נכבשה בקיסמה של משפחת רומנו: הבית המה מילדים, משמחת חיים, מאוכל טוב (כל מי שהגיע, היה מוצא מה לאכול) ומהחגים שנחגגו באווירה מרהיבה. השתלבותה הייתה מוחלטת ו"רבים היו בטוחים שאני טריפוליטאית" היא אומרת אושרת, הבת הבכורה של הזוג, נולדה אחרי שתי שנות נישואין. "אושרת, בוודאי על שם סבתה חיריה", אני קובעת. אילנה מאשרת ומספרת את הסיפור הבא המבטא יותר מכול את יראת הכבוד שרחשה לחמותה: "לא היה אז אולטרסאונד, ולא ידענו אם ייוולד בן או תינוולד בת. חיריה ניגשה אלי וביקשה שאם תיוולד בת שלא אקרא לה לא חיריה ולא מזל, "צריך לבחור לה שם יותר מודרני", אמרה. כשנולדה הבת, אילנה רצתה מאד להעניק את הכבוד לאישה המיוחדת. בעודה בבית החולים היא חיפשה שם שיבטא את משמעות

החלום ושברו

הספורט המשיך להיות מרכז עולמו של הזוג הצעיר. יוסף היה דמות בולטת ודומיננטית ו"בכל תחרות ישבתי בידיים קפוצות וראש כפוף, כי פחדתי להסתכל. הבטן פשוט הייתה מתפוצצת לי בכל פעם מחדש מהמתח", משחזרת אילנה. "הספורט לקח ממני את יוסי במשך הרבה ימים. הוא נסע לתקופות ארוכות למחנות אימונים ולתחרויות בחו"ל, ואני נשארת עם הבנות לבד. זה היה קשה, למרות המשפחה התומכת של יוסי", היא אומרת, "ביקשתי ממנו לעזוב את הספורט ולהיות אתנו. תשובתו הייתה: "חלום חיי הוא להגיע לאולימפיאדה. אחרי האולימפיאדה אפרוש" הוא הבטיח.

בכלל, היא הייתה מוטרדת מאד מנסיעתו של יוסף לאולימפיאדה ודאגה לשלומה: "בשנת 1970, היתה התקפת טרור בשדה התעופה במינכן, שבה נפצעה גם השחקנית חנה מרון. גם כשנסעתי לבקר אותו במחנה האימונים בגרמניה ראיתי אנטישמים ושונאי ישראל, שיכולים להיות מסוכנים לישראלים. התהלכתי בהרגשה כבדה. לא הסתרתי את חרדתי לשלומי ואמרתי לו שאני פוחדת" הסביבה הקרובה

כעסה עליה על גילויי הפחד ועל כך שהיא מעדיפה שלא ייסע, והציעו לה לסמוך על הגרמנים.

יום לפני הנסיעה לאולימפיאדה נערכה מסיבה למשלחת הישראלית. בקבוק השמפניה שנפתח לכבוד האירוע, התפוצץ ופצע את אחד הנוכחים. אילנה ראתה בכך סימן רע לבאות.

ב-1 בספטמבר 1972 עלתה אושרת רומנו לכיתה א'. האם מספרת שאושרת נשאה את הילקוט הראשון שלה שאותו אביה הביא לה מחו"ל בנסיעתו הקודמת, ובכתה כל הדרך כי רצתה שגם אביה ילווה אותה ביומה הראשון בבית-הספר. ב-5 בספטמבר 1972 נרצח אביה באכזריות, והיא לא ראתה אותו עוד. "יוסי השתתף בתחרויות האולימפיות וקרע גיד ברגלו. הוא היה אמור לחזור לארץ ישר לחדר ניתוח יום אחרי הרצח. כשהוא פצוע ברגלו, הוא נלחם במחבלים בנסיון להדוף אותם. מי שהכיר את יוסי ידע שהוא ישיב מלחמה שעה ולא ילך כצאן לטבח", אומרת אילנה. המחבלים השאירו את יוסף לדמם למוות, וסירבו לאפשר לרופא להיכנס ולטפל בו." רומנו השאיר אחריו את אושרת בת השש, את רחל בת הארבע ואת שלומית בת הארבעה וחצי חודשים.

הרצח של יוסף החזיר ארצה את משפחתה לאחר שמונה וחצי שנים באיטליה. הוריה ידעו שהיא לא תעזוב את ישראל והחליטו לחסל את הכול, כולל סגירת העסק, לחזור לישראל, לתמוך באילנה ברגעיה הקשים ולסייע לה עם שלוש הבנות הקטנות. אחיה אמור היה לשרת בצבא האיטלקי במשך אחד עשר חודשים, תחת זאת התגייס לצנחנים ושירת בצה"ל שלוש שנים. אילנה מבכה את יוסף ואת כל עשרת הספורטאים שנרצחו עמו: "נרצחו הטובים ביותר. הענף של הרמת משקולות דעך, ועד היום לא קם דור שישווה לרמה של אז. זהו האסון של המשפחות, אבל זהו גם אבל לאומי. עם ישראל עטף אותנו בהרבה אהבה והזדהות."

נזכור ולא נשכח

במשך כל ארבעים השנים לא שקטו בני משפחות הספורטאים ואילנה בתוכם, ונאבקו כדי לחקור את הסיבות למחדל ולהתקומם נגד הטיפול הכושל של ממשלת גרמניה וכוחות הביטחון שלה. "היום אנחנו יודעים הרבה יותר על הפשלה של הגרמנים, שדאגו לנפט מלוב ולא עשו מאמץ מינימלי להציל את הספורטאים. לו הייתי יודעת אז ששר הפנים גנשר, המופקד על המשטרה הגרמנית וענייני ביטחון הציבור, ונחשב לאוהד ישראל, השתייך בעברו לוורמכט, לא הייתי מדברת אתו. שר פנים נאצי, האם יחליף עורו?" שואלת אילנה. אילנה לא תשכח את דבריו של מפקד הפעולה בגרמניה שכינה את המחבלים הרוצחים "לוחמי חופש".

"בידיים נאציות כאלו היה מופקד ביטחון יקירינו" היא אומרת בכאב ובהרגשת אובדן והחמצה גדולים ובכעס על המחדל הנורא של ממשלת גרמניה. אילנה מציינת שעדיין מתחקרים את היסטוריית הטבח במינכן, וטרם נאמרה המלה האחרונה: "במסמכים שנחשפו לאחרונה התברר שלמרבה הפרדוקס, המחבלים הרוצחים התאמנו בלוב (יוסף רומנו נולד בלוב) ויצאו ממנה לפעולת הרצח, בתמיכת קאדפי ובמימונו. המחבלים גם קבורים בלוב", היא אומרת. גם הצביעות של הוועד האולימפי, שמסרב מזה ארבעים שנה להנציח בטקסי הפתיחה של האולימפיאדות בדקת דומיה את זכר הספורטאים, מקוממת אותה מאד.

לקראת אולימפיאדת לונדון שהתקיימה בשנת 2012, אנקי שפיצר (רעייתו של אנדריי שפיצר) יזמה עצומה הדורשת מהוועד האולימפי לקיים את דקת הדומיה. בני משפחת רומנו הצטרפו בלהט רב ליוזמה: "ארבעים שנה אנו נאבקים על דקת הדומיה הזאת, ויש לנו תחושה שרוצים להשכיח מהמשחקים האולימפיים את הטבח הרצחני הזה", אמר אז הרצל רומנו. אילנה מציינת שבכל אולימפיאדה יותר ויותר ארצות עורכות טקסי זיכרון ומנצחות את הנרצחים הישראלים, אך הוועד האולימפי עומד בסירובו.

שרה כבר לא שרה שיר שמח

כששרה דואק (היום: דדיה), למדה בכיתה ג' בבית ספר "ראשונים" בבת-ים, גילה אותה המדריך יוסף רומנו כילדה רזה, גבוהה ומחוננת בהדיפת כדור-ברזל, בקפיצה במוט, בקפיצה לרוחק ובריצה. רומנו צפה לילדה עתיד מזהיר כספורטאית ולקח אותה תחת חסותו.

את שרה אני מכירה מסדנת התאטרון הקהילתי שבה אני משתתפת. בכל תחילת מפגש, מבקש מאתנו הבימאי שלומי אדרי לספר על משהו טוב ומשהו רע שקרה לנו בשבוע האחרון. באותו השבוע סיפרתי על הזכות שנפלה בידי להזכיר מעל בימת צוותא שמות של בני קהילה שנספו בשואה ולהדליק נר לזכרם. הדבר הרע הוא ששמעתי לראשונה על הסיפור הטרגי של משפחת רומנו, שאחרי עשרים ותשע שנים ספגה עוד מהלומה, כאשר נרצח במינכן הספורטאי יוסף רומנו, בן נוסף לאותה משפחה.

כשהגיע תורה של שרה לדבר, הרגשנו רעד בקולה: "כשהזכרת את יוסף רומנו גרמת לי לצמרמורת. הוא היה המאמן האישי שלי במשך שנים. הייתי בדרך לקריירה ספורטיבית בינלאומית. כשנרצח, הכאב היה קשה מנשוא, נושתי לחלוטין את הספורט וכך נרצחה גם הקריירה שלי, וכמו שאומרים, שירת חיי נפסקה". שרה כבר לא שרה שיר שמח. קלטתי באחת

נספו שם), וחלק אחר מאותה משפחה נקרא רומנו? מסתבר שיש הסבר לשינוי שם המשפחה. כשאחת המשפחות עלתה ארצה, שאל פקיד הקליטה לשם משפחתם, ובזה אחר זה ענו: רומני. הם הבינו מדברי אותו פקיד שכאן בישראל באותם ימים דבק באחינו הרומנים הכינוי "רומני גנב", ולכן זה לא שם "מי יודע מה..." הפקיד הציע פשוט להאריך את האות 'י', כדי שהצליל השלילי לא ידבק גם בהם. הם הסכימו, והפכו לרומנו. הרצל רומנו סיפר לי את נסיבות שינוי שם משפחתו הפרטית שלו, וכך הוא מספר את ששמע: כשעלתה משפחתו ארצה עברו "בשלום" את פקידי הקליטה. כשאביו פתח חנות מכולת בשם רומני, מיד הוצמד לו הכינוי רומני "גנב". מי קונה מחנווני "גנב"? שמע אביו שחלק מהמשפחה שינה את שמו לרומנו מאותה סיבה, והחליט שגם הוא יאמץ אותו. מאז הם משפחת רומנו. עברנו כברת דרך מאז.

היום ללא ספק משפחת רומנו הייתה נשארת עם שם משפחתה המקורי. רומני או רומנו בכל מקרה מדובר במשפחה חפצת חיים.

הצדעה למתנדבים

משה (זיגי) זיגדון

הם עוזבים ליום אחד מדי שבוע את הבית, את הילדים, את הנכדים את בן/בת הזוג ואת הכול מאחור, כאשר מגמת פניהם אל בית המורשת באור-יהודה. אין זה חשוב עבורם באיזו מידה יש להתרועע, אף לא אם זה בקיץ החם או ביום חורף גשום, מי באוטובוס מי ברגל, ומי ברכב. המרחק גם הוא אינו גורם מרתיע. ככה זה כאשר מחליטים להתנדב, וההתנדבות היא מכל הלב. הפעם פגשנו שתי מתנדבות: חנה ומזל.

חנה צמח לבית כחן

ילדת טריפולי, עלתה לארץ עם הוריה בשנת 1950. בין יתר המקומות שמשפחתה נדדה היו פרדס חנה, כורדני ובת-ים. היום היא מתגוררת עם משפחתה בחולון. חנה נשואה לשלום, בן העדה אף הוא, ולהם בת וארבעה נכדים חמודים אשר מבקרים אותה כמעט מדי יום, והם מקור לסיפוק ולגאוה רבה עבורה. המטבח בביתה מעורב ורב-גוני, אולם היא ממשיכה לשמור גם על מאכלי העדה המסורתית להנאת המשפחה. עד לפרישה מהעבודה היה עיסוקה העיקרי בתחום הנהלת חשבונות, והיא בעלת ותק וניסיון של שנים רבות בתחום זה. חנה פעילה מאוד, שומרת על כושר גופני, שוחה, מתעמלת מרבה בהליכה ואוהבת שירה בציבור. אל בית המורשת הגיעה חנה לפני כשנתיים ומיד התאהבה במקום, באנשים, במוצגים ובאווירה השורה שם והחליטה לבוא ולסייע. מאז, מדי שבוע היא מגיעה למרכז, מסייעת בעבודות משרדיות או בביצוע כל משימה שתוטל עליה. חנה, מנהלת חשבונות במקצועה, גויסה לעבודת קטלוג ומחשוב של חומרים ושל מסמכים יקרי ערך, היא נהנית להגיע לבית המורשת, לתרום בפעילותה ולפגוש באנשים המבקרים במקום. הנתינה שלה מעניקה לה סיפוק אדיר.

מזל יעל לבית מסיקה

נולדה בטריפולי, בת לאבא חזן ושוחט. בגיל שש עלתה עם משפחתה ארצה והגיעה למעברת בית ליד. כדרך כל העולים אז, נדדה משפחתה לאחר מכן לבאר-יעקב ומשם לסקיה, הלוא היא אור-יהודה של היום. מזל נישאה לדוד, ממוצא עירקי, והגשימה בכך מיזוג גלויות למזל חמישה ילדים ושלושה-עשר נכדים הגרים בקרבת מקום. מדי יום שיש "נוחת" כל השבט לארוחת צהרים ממטבח מעורב לובי ועירקי. מזל היא אישה של עשייה, אוהבת טבע, טיולים, להתבונן בפרחים ובמיוחד בפרחים שלה- בנכדים. מזל הגיעה לבית המורשת כדי למלא טפסים כלשהם. בעקבות מבט ששלחה לעבר החצר, נזכרה שגדלה במקום. בית הוריה ובית-ספרה היו ממש ממול. מיד החליטה על רצונה לבוא ולתרום מיכולתה למקום. בהיותה גננת בעבר היא משקיעה מכישוריה ומניסיונה בתחום. היא משתפת בהדרכה של ילדי גנים המבקרים במוזאון ומשחקת לפני הילדים את תפקיד הסבתא "נונה ריחנה", תפקיד שהיא ממלאת כשחקן מקצועי לכל דבר. בנוסף לכך, היא מושיטה יד ומסייעת בעבודות המשרדיות השונות בהתאם לצורך. זה שלוש שנים שהיא מתייצבת לפחות פעם בשבוע, עושה את מה שנדרש, וממלאה את ריאותיה בהנאה ובכיף של עשייה ונתינה לחברה ולזולת.

תודה לכן, מזל וחנה!

6. זיתן - 75 משפחות עלו לקרקע בשנת 1950, יוצאי העירה זליתן.
 7. פורת - 120 משפחות עלו לקרקע בשנת 1950, יוצאי העירה גריאן, ואליהם הצטרפו מספר משפחות מטריפולי.
 8. בית שקמה - 76 משפחות עלו לקרקע בשנת 1950, יוצאי העירה עמרוס, ואליהם הצטרפו מספר משפחות מטריפולי.
 9. עוזיה - 84 משפחות עלו לקרקע בשנת 1950, יוצאי הכפר יפרן.
 10. שלוה - 65 משפחות עלו לקרקע בשנת 1952, יוצאי טריפולי והעיירה יפרן.
 11. שובה - 80 משפחות עלו לקרקע בשנת 1950, יוצאי טריפולי, ואליהם הצטרפו מספר משפחות מטוניס ומרוקו.
 12. יציץ - 76 משפחות עלו לקרקע בשנת 1950, יוצאי העיירות עמרוס ותאג'ורה, ואליהם הצטרפו מספר משפחות מטריפולי.
 13. אלישמע - 65 משפחות עלו לקרקע בשנת 1951, יוצאי העיר בנגאזי.
 14. בריה - 120 משפחות עלו לקרקע בשנת 1949, יוצאי טריפולי והעיירה חומס ומספר משפחות יוצאי העיר בנגאזי.
 15. רמות נפתלי - 125 משפחות בני מושבים יוצאי לוב, מרוקו וטוניס.
 16. בן זכאי - 50 משפחות על לקרקע בשנת 1950, יוצאי העיר טריפולי (מחלקת ההתיישבות של הפועל המזרחי).
 17. חזון - 200 משפחות עלו לקרקע בשנת 1969 מהעיר טריפולי (מחלקת ההתיישבות של הפועל המזרחי).
- בגולת לוב התפללנו וחלמנו על שיבה לציון, והנה מושבניקים יוצאי לוב נטועים באדמתם, איש איש תחת גפנו ותאנתו - וישבו בנים לגבולם.**

ההתיישבות החקלאית של יהודי לוב בארץ ישראל

בנימין דורון

מה קורה כשהרצון העז של העולים הלובים ליישב את הארץ חופף לעניין הלאומי ציוני של מדינת ישראל הצעירה?

של עולי לוב להתיישבות חקלאית ולא לרכז אותם בקרבת השכונות העירוניות בעיקר בגלל חוסר עבודה. מנהל מחלקת הקליטה דחה את ההצעה על הסף באומרו: "מה לעולי לוב ולהתיישבות חקלאית?" המשלחת פנתה למפלגת פועלי ארץ ישראל (מפא"י) והסבירה כי יש עניין לאומי וציוני בהקמת יישובים חקלאיים בארץ ישראל, ועל כן הם מבקשים להקצות משבצות קרקע להתיישבות ברחבי הארץ. התשובה הייתה חיובית באופן חד-משמעי: "הביאו את כל הקבוצות שתצליחו לגייס!" התאחדות עולי לוב נרתמה לפעילות נמרצת להגשמת המטרה הנעלה. אספת העולים הראשונה התקיימה במחנה העולים בבית ליד. תוך זמן קצר נרשמו עשרות משפחות להתיישבות, וקצב ההרשמה הלך וגבר לאחר שהבשורה הגיעה לשאר מחנות העולים. בישיבת הנהלת הארגון אביגדור רקח ז"ל לא הסתיר את שמחתו וזעק: "ניצחנו! ועתה עלינו לפעול!" הפעילות ההסברתית הנמרצת בריכוזי מחנות העולים שבהם שהו יוצאי לוב, נשאה פירות: 17 מושבים חקלאיים עלו לקרקע ברחבי הארץ. המתיישבים ראו בכך מצווה נעלה - יישוב ארץ ישראל - וראו את ייעודם כעובדי אדמה. זאת על אף התנאים הקשים, המחסור במים, בחשמל, בכלים חקלאיים, בעיות הביטחון הקשות, חוסר מימן, ובעיקר - חוסר ידע חקלאי. בעזרתם של מדריכים חקלאיים מסוריה מהיישוב הוותיק החלה הסביבה לשנות את צבעה והפכה לירוקה יותר ויותר. להלן שמות הישובים שהוקמו על ידי עולים יוצאי לוב ברחבי הארץ:

1. חצב - 112 משפחות עלו לקרקע בשנת 1949, יוצאי הכפר תאג'ורה.
2. עלמה - 120 משפחות עלו לקרקע בשנת 1949, יוצאי הכפר זאוויה, ואליהם הצטרפו משפחות מקוצ'ין שבהודו.
3. אחיסמך - 80 משפחות עלו לקרקע 1950, יוצאי העירה מסלאתה.
4. דלתון - 75 משפחות עלו לקרקע בשנת 1950.
5. שדה עוזיה - 100 משפחות עלו לקרקע בשנת 1950, יוצאי העיירות כומס ומצראתה.

פנחס בן יוסף, עמוס בן בנימין וחורי מאיר שניספו על אדמת תוניס בהפצצה על מארסה שבתוניס לאחר שגורשו אליה מלוב. יהי זכרם ברוך!!!

אליו דאבוש, זכר צדיקים לברכה, ציונים נלהבים שקראו לבנם בשם חוזה המדינה, אך הוא עצמו לא חזה בהקמתה, שכן נספה בהיותו בן פחות משנה.

כנציגת הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב, אני מבקשת להזכיר קרבות מבני הקהילה שנספו במחנות ריכוז על אדמת לוב, במחנות השמדה על אדמת גרמניה, במחנות כפייה ובהפצצות הכבדות על טריפולי, בנגאזי ועוד מקומות ברחבי לוב.

בדושה יוסף, בוארון מרגריטה, גואטה מזלה, גטניו ארמנדו, גניש שמעון, ג'נאח עמוס, דדוש בנימין, חביב רפאל, חיון ניסים, חלפון רג'ינה, חסן אליהו, יונה ניסים, כהן הרצל, כחלון מחלוף, לביא דוד, לביא רובינה, לוי יצחק, מסילתי גורה, מאצוס אמיליה, נימני משה, נעים אברהם, רג'ניאנו לה, רובין ויקטור, רוקח מרים, שועה ויקטור, תשובה יוסף וכן אחד עשר הניספים בני משפחת רומאני: חיים בן אליהו, עמוס בן חיים, רנטו בן שלמה, רחמים בן אליהו, ברכנה רומאני, יצחק בן בנימין, נסריה בת בנימין, רחל רומני,

במסגרת עמותת דורות ההמשך לשואה ולגבורה נערך טקס **"לכל איש יש שם"** ובני משפחה שהיו מעוניינים בכך, מסרו שמות של נספים.

העמותה פנתה אלי כנציגת יהדות לוב והציעה שאקריא שמות של קורבנות השואה מבני הקהילה. בירכתי על היזמה וביקשתי ממרכז המורשת שיעבירו לידי שמות מבין הנספים המופיעים בחדר הזיכרון. השמות נבחרו באופן אקראי. כמו כן, פניתי באמצעות הפייסבוק למשפחות הנספים, בני הקהילה, המעוניינים שאזכיר את בני משפחתם. חיים רומנו היה היחיד שהגיב, והוא העביר אחד-עשר שמות וגם פתח צוהר לסיפור מרתק. מנפלאות הרשתות החברתיות.

הטקס היה מרגש, ורבים מהנוכחים ציינו את חשיבות הקראת שמות של קהילה שלא הייתה מיוצגת עד כה בטקסים כאלו. הטקס "להוביל את הזיכרון" של "דורות ההמשך" בשיתוף "יד ושם", נערך ב"צוותא" תל-אביב בכ"ח בניסן התשע"ג - 8.4.13 ואלה הם הדברים שאמרת:

אני, דינה דנון דאבוש, מבקשת לזכור ולהזכיר את אחי הרצל, שלא הכרתי, שנולד בעת המלחמה לאמי בובה לבית זוארץ ולאבי

נציגות חיל הצנחנים מעניקות ליו"ר הארגון מר מאיר כחלון תעודת פרח לניצול

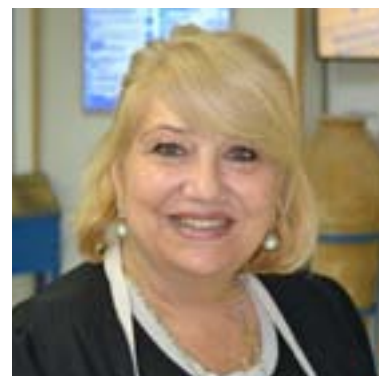
יום עיון והדרכה של צוות קרן הרווחה לניצולי השואה בבית מורשת

ישיבה של הנהלת הפדרציה הספרדית במרכז המורשת

אוצרת מוזיאון יהודי רומא בביקור במרכז המורשת

אחרי מות

מאת: בנימין דורון

הייתה אשה - דניס שמה

וראו איננה עוד.

קודם זמנה נפתרה

ושירת חייה נפסקה.

וצר, צר מאוד,

לו מזמור אחד נוסף היה לה עוד,

והנה אבד המזמור לעד

וגדול, גדול הכאב מאוד

למשפחתה ולמקוריה.

פרח אציל, משכיל, נבון,

מסביר פנים לסובבים

ומופת להתנדבות לקהילתה.

וחבל -

היתה דניס חיה ותוססת -

ואבדה לעד.

ינעם לך אפרך יקרה,

ותנחני על משכבך לקץ הימים

יהיה זכרך ברוך.

ביער יהודי לוב ליד מצפה חדיד הוקמה האנדרטה להנצחת הנופלים והנרצחים בשואה ובפרעות, ולזכר חללי מערכות ישראל מבני קהילתנו. היער והאנדרטה ינציחו אותם לדורות ומדי שנה נקיים ביער א"ה את טקסי יום שואה, את טקסי יום הזיכרון והנצחת נספי הפרעות שהתחוללו בלוב ואת יום הזיכרון לחללי צה"ל. בני הקהילה שיגיעו לבקר ולנפוש ביער יהודי לוב, מצפה חדיד, ליד בן שמן ינציחו בכך את יקירינו.

ספרים רבות, ספרים

צורי

לא אבוש בהיטי לאחור

מאת: צורי דורון דעדוש

במשך יותר מעשור שנים כתב צורי דורון דעדוש את זכרונותיו מאז עלה לישראל מטריפולי כילד. סיפורו מתחיל בלוב ממשיך דרך ילדות במעברות ועד העשייה בתעשיית הטלוויזיה והקולנוע.

סיפור חייו של צורי דורון הוא במידה רבה גם סיפורה של עליית יהודי לוב לישראל.

להשיג במרכז מורשת יהודי לוב

אור-יהודה בטל': 03-5336268/72

חובה בכל בית! "יהודי לוב בשואה"

הספר "יהודי לוב בשואה" הנו פרי מחקר מעמיק, של ההיסטוריון יעקב חג'ג'-לילוף, מנהל המכון ללימודים ולמחקר יהדות לוב והוא מגולל בהרחבה את קורותיהם של יהודי לוב בתקופת מלח"ע השנייה תחת השלטון הפשיסטי-נאצי, באחת מהשעות הקשות ביותר בתולדות העם היהודי.

הספר מתמודד גם עם הסוגיה, האם ניתן להגדיר את יהודי לוב "ניצולי שואה"? כן סוקר את מאבקם של יהודי לוב להכיר בהם כניצולים. זאת, לנוכח הכללתם ב"פתרון הסופי", חוו יהודי לוב את המלחמה ומוראותיה, סבלו מרדיפות ופגיעות קשות וחלו עליהם רוב האלמנטים מן המאפיינים את השואה.

הספר בכריכה קשה ומהודרת, משתרע על 528 עמודים, כתוב בצורה נאה וקולחת, משובצים בו עשרות רבות של עדויות, תרשימים, מסמכים, תעודות ומפות, שחלקם מתפרסמים כאן בפעם הראשונה ומוסיפים ויטליות כמו-כן, מרכזים בספר כ-500 צילומים, שלא פעם חלה עליהם האמרה: "שווה תמונה אחת מאלף מילים".

לספר נקבע מחיר עממי של 70 ₪ בלבד, קודש! לשדרוג המכון ללימודים ולמחקר יהדות לוב. להשיג במרכז מורשת יהודי לוב, אור-יהודה, בטל': 03-5336268/72.

וכן אצל המחבר בטל': 08-6418267; 054-5680215.

ישיבה ראשונה של מרכז הארגונים ליהודים יוצאי ערב יחד עם אורי אורבך השר למשרד לאזרחים ותיקים ומנכ"ל המשרד מר אהרון אזולאי וח"כ שמעון אוהיון ויו"ר הארגון ליהודים יוצאי לוב מר מאיר כחלון בדיון ראשון על פעילות משותפת בנושאים "והגדת לבנך" ולרישום הרכוש.

גם שרים קוראים את לבלוב

דינה דנון-דאבוש

בגיליון לבלוב מס' 15 פורסמה הכתבה מאלברשטט לטריפולי דרך פתח תקוה על משפחת אויערבך. המשפחה נשלחה מארץ ישראל לטריפולי בשנת 1947 כדי לסייע בשיקום מערכת החינוך העברי שנפגעה הן בשל המלחמה והן בשל העובדה שחלק גדול מהמורים לעברית בטרפולי העפילו ארצה בטרם קום המדינה, כי אצה להם הדרך להגיע לארץ המובטחת. הגיליון נשלח, בין היתר, לגב' דורית וורצמן, בתם של לשמואל ובונה אויערבך בטרפולי. בהמשך הודיעה לי דורית שבנה אבי וורצמן נבחר לכנסת מטעם "הבית היהודי", והוא משמש כיום כסגן שר החינוך. היא הוסיפה בקריצה: "לא הזיק לו שגולדתי בטרפולי". מסתבר שלמשפחת אויערבך-אורבך יש עוד נציג בממשלה: מר אורי אורבך - השר לאזרחים ותיקים. השר שלח תגובה בכתב ידו למאיר כחלון, יו"ר הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב:

"ושמחתי במיוחד לקרוא ב"לבלוב" על הרב ד"ר משה אויערבך, שהוא אח של סבא שלי ז"ל. אגב, סגן שר החינוך ח"כ אבי וורצמן הוא נינו". כשהשר אורבך ביקר אצלנו במרכז המורשת באור-יהודה, ניצלתי את ההזדמנות והצטלמתי עמו, כשאנו אוחזים בכתבה שלי.

כנסו לאתר המחודש שלנו www.livluv.org.il

ביקור שגריר איטליה בבית מורשת יהודי לוב

יוסף מימון

כבוד השגריר פרנצ'סקו מריה טאלו בליווי הממונה על קשרי תרבות גב' סימונטה דלה סתה והקונסול מר ניקולה אורלנדו ביקרו אצלנו ב-25 לאפריל 2013. את פני חברי המשלחת קיבלו יו"ר הארגון מאיר כחלון, יו"ר ועדת קשרי חוץ מר' יוסף מימון, אוצר המוזאון אבי פדהצור, חברי הנהלה וחוג ידידי המוזאון.

אבי הדריך את האורחים דרך הסתעפות החדרים במבנה באור-יהודה בהדגישו באופן מיוחד אירועים ואתרים שהשפיעו יותר מכול על הקהילות היהודיות בלוב. דרך תמונות, תשמישי קדושה, מוצגים ועבודות אמנות נפרשה בפני האורחים היסטוריית יהדות לוב במאה העשרים. האורחים המכובדים הביעו שביעות רצון בעקבות הביקור.

L'Ambasciatore d'Italia in visita al Museo del retaggio degli Ebrei di Libia

Yosef Mimun

S.E. Francesco Maria Talo' assieme all'Addetto culturale Simonetta della Seta ed al console Nicola Orlando hanno visitato il nostro Museo il 25 aprile 2013. La delegazione e' stata ricevuta dal Presidente Meir Kahlon, dal responsabile per le relazioni internazionali Joseph Mimun, dal curatore del Museo Avi Pedazur e

da un nutrito pubblico di amici del Museo. Il curatore Avi Pedazur ha condotto la delegazione nei meandri del Museo ricavato in una vecchia struttura a Or Yehuda soffermandosi sui punti salienti della presenza italiana in Libia e della sua influenza sulla popolazione ebraica.

Il Museo narra, attraverso fotografie, reliquie di Judaica e manufatti la storia delle comunita Ebraiche in Libia con particolare riferimento al XX secolo. Gli ospiti sono stati visibilmente soddisfatti e L'Ambasciatore ha scritto un commento sul Libro degli Ospiti che qui vi riportiamo e che parla di per se.

יצחק תשובה ובני משפחתו

את התפילה ניהל החזן, וד"ר יצחק בן גד, מר רפאל נחום נקוצ'ה והרב חיון השמינו פיוטים. כן נערכה סעודת מצווה, כנהוג בקרב יהודי לוב. משפחת תשובה על ילדיה, נכדיה, כלותיה וחתניה נכחה באירוע, וכל בני המשפחה התרגשו וראו בכל אלו אותות כבוד והערכה. מר יצחק תשובה הודה לחברי הארגון על ערב מיוחד במינו ועל הנצחת סבו, וסגר בכך מעגל של כבוד לסבו זצ"ל.

ונסיבות הירצחו. הארון הוצב בחדר הזיכרון במוזאון בסמוך לנרצחי המאורעות והפרעות בלוב, לצד הנספים בשואה ומול מצבת חללי צה"ל. ב-13.5.13 הוזמנה משפחת תשובה להסרת הלוח. המעמד המיוחד בהסרת הלוח הרטיט לבבות, ובני משפחת תשובה התרגשו עד דמעות. נערכה תפילת מנחה, אזכרה ותפילה לעילוי נשמתו של הרב סוסו תשובה זצ"ל.

ערב אזכרה והסרת הלוח מעל מצבת הזיכרון ע"ש הרב סוסו תשובה זצ"ל

תקוה יולזרי-נעמן

לפי מנהג היהדות ובעצת רבנים הובא אחר כבוד לקבורה מעילו המגואל בדם של כבוד הרב סוסו תשובה, אשר נרצח בחג השבועות על ידי פורעים ערבים בלוב. סיפור הירצחו ונסיבות מציאת מעילו של הרב ריגשו מאוד את הנהלת הארגון העולמי, והוחלט להנציחו בחדר הזיכרון במוזאון.

לפני קבירת המעיל צילמו יו"ר הארגון מר מאיר כחלון ומר יצחק בוכובזה את המעיל מכל צדדיו והביאו כשלושים צילומים לאוצר המוזאון מר אבי פדהצור. שלושת החברים עמלו בכל מרחם על תעתיק המעיל בדיוק מרבי והביאו את התעתיק לחייט אומן. החייט עמל ותפר את מעיל כחודש בעבודת יד.

אוצר המוזאון מר אבי פדהצור, איש המעש וההגיה ראה במיצג זה את סמל הזוועות והפורענות שחוו יהודי לוב.

ארון זכויות נבנה בהזמנה מיוחדת, ובו הוכנסו תעתיק המעיל עם טלית ותפילין בני מאתיים שנה שאותם תרמה משפחת תשובה. למוצגים צורפו תמונת כבוד הרב זצ"ל וכן כיתוב מזהב המתאר את סיפור חייו

וולטר ארביב - יקיר העדה

משה (זיגי) זגדון

במהלך חודש יוני ביקר בארץ מר וולטר ארביב כאורח משרד החוץ. בביקור זה העניקו השר סילבן שלום וסגן השר אלקין למר ארביב תעודת הוקרה על תרומתו רבת השנים בתחום פיתוח ויזמות כלכלית בישראל, ועל קשריו הבינלאומיים המעלים את קרנה של מדינת ישראל בעולם.

אנחנו בני העדה מוקירים את מעשיו של וולטר שלנו, את תרומתו הנדיבה לבית המורשת באור-יהודה ואת תמיכתו בפיתוח כישרונות מוזיקליים אצל התלמידים הצעירים בבית-הספר סעדיה גאון.

כאות הוקרה על פעילותו רבת השנים הוחלט להעניק למר וולטר ארביב תעודת "יקיר העדה". התעודה הוענקה לו בטקס שנערך בבית המורשת בנוכחות היו"ר מר מאיר כחלון, אוצר המוזאון מר אבי פדהצור, ובנוכחות בני משפחתו.

כן נכחו באירוע חברי הנהלה ואורחים רבים אחרים אשר גדשו את האולם. במהלך הטקס נישאו ברכות, הוענקה התעודה הממוסגרת, והנגנים הצעירים מבית-הספר סעדיה גאון ניגנו קטעים נבחרים.

האווירה במקום הייתה חגיגית, והאירוע לוה גם בממתקי העדה. זה המקום להודות שוב ליקיר העדה מר וולטר ארביב על פועלו הרב.

וולטר ארביב

תלמידי ב"ס "סעדיה גאון" מנגנים בטקס הענקת תעודת יקיר העדה לוולטר ארביב

Ariel Arbib

L'Aiyad (Le Festività)

*l'attesa delle feste, in un
nuovo ghetto italiano, così
come era vissuta da una
famiglia tripolina*

parte seconda

Due sono le cose della solenne ricorrenza dello Yom Kippur di qui ho ancora un preciso e nitido ricordo: il Bulu ed il pollo!!

Il primo è un dolce tipico fatto come un grosso maritozzo, più compatto e con grani di anice e chicchi di uva passa all'interno, con il quale, assieme ad un caffè caldo si usa ancora oggi sdigiunare all'interno della Sinagoga alla fine delle preghiere serali.

Il secondo, il pollo, è ovviamente il noto pennuto di cui, da quegli anni, non mi cibo più e ora vi racconto il perché...

Si dice che, in ricordo del Capro espiatorio che il Cohen Gadol, il Gran Sacerdote, mandava libero a morire tra i sassi del deserto, dopo avergli trasmesse simbolicamente, con l'imposizione delle mani sul capo, le colpe da espiare del popolo d'Israele, è consuetudine ancora oggi fare una cosa analoga con un pollo: la Kappara (l'espiazione).

Ogni capo famiglia acquista quindi un pollo vivo e recita quelle stesse parole di scongiuro facendolo roteare, tenuto per le zampe, sulle teste dei propri familiari.

Mio padre, ligio alle tradizioni, ovviamente non era da meno. Per l'occasione comprava un pollo vivo al mercato ed altri shahtati, (macellati secondo il rituale ebraico) uno per ogni maschio della famiglia, di cui ci saremmo cibati durante la Festa.

Quello che si vede e si trova oggi tra gli scaffali asettici e lindi di un supermercato Casher o no che sia, riguardo al pollame e le altre carni in genere, era solo fantascienza immaginarlo in quegli anni.

I polli arrivavano infatti a casa tutti interi, corredati di tutto il loro piumaggio, della testa crestata e delle loro zampette gialle. Ed era ancora mia madre a doversi occupare di... prenderli in carico, a cominciare dalla spennatura.

Il passaggio successivo era ripassare

più volte il pollo così "denudato", sulla fiamma del gas per eliminarne tutti quei parassiti presenti sulla sua pelle. Poi si arrivava alla fase successiva, la più...macabra: l'eviscerazione.

Questa operazione, consisteva nel infilare una mano all'interno dello stomaco aperto del malcapitato pollo ed estrarne i visceri. Cuore, fegato, stomaco, intestini e quant'altro presente in quell'ammasso informe di carne sanguinolenta, veniva delicatamente estratto e riposto con cura, per la fase finale: la casherizzazione! Indovinate chi eseguiva tutto questo in casa nostra su ben cinque polli? Mamma Thera ovviamente.

Durante le fasi di quel "massacro", ad ogni movimento delle dita smaltate e ben curate di mia madre, gli otto bracciali d'oro sbalzellati, tipici dell'arte orafa libica, che portava sempre al polso e non toglieva mai, tintinnavano continuamente tra loro, ingentilendo ai miei occhi, quelle truculente manovre che così diventavano per me gesti quasi naturali e sopportabili. Probabilmente erano la mia curiosità di bambino e l'ancestrale dedizione alle faccende domestiche di Luisa che ci tenevano entrambi inchiodati vicino a nostra madre ad osservarla mentre stoicamente eseguiva l'ingrato incarico.

Intanto però, il nauseabondo odore che queste operazioni scatenavano nella cucina del nostro appartamento di Corso Trieste, mi costringeva ogni volta a scappare via di corsa in balcone, per evitare che a quei miei primi insostenibili conati, seguisse una vera e propria "liberazione".

Sul balcone dove poi facevo l'incontro ravvicinato col pollo vivo che papà teneva legato per le zampe in un angolo tra i vasi, in attesa di recitare sulle nostre teste la Kappara. Il malcapitato, attendeva ignaro per qualche giorno l'arrivo della sua triste fine, mentre io tentavo inutilmente di dargli da mangiare qualche mollica di pane bagnata per alleviare le sue pene...

Arrivava inesorabile il giorno fatidico e papà, dopo aver girato per tre volte sulle nostre teste il

pennuto, recitando... "zè Halifatenu, zè Temuratenu, ze Kapparatenu..." (questo è in nostra alternativa; questo è al nostro posto; questo è la nostra espiazione), me lo affidava per l'ultima missione: la più terribile.

Dall'altra parte del grande cortile del nostro palazzo, abitava un'anziana e affabile coppia di tripolini, genitori di alcuni cari amici dei miei. Era lì che mamma mi mandava, senza un minimo di trattativa, con un compito ben preciso. Il pollo andava shahtato (sgozzato)!

I miei fratelli più grandi, Lillo, Maurice z'l' ed Ever, non ne volevano sapere di quell'ingrato rituale, probabilmente per averlo già subito anni prima di me. Così, con le buone o le cattive, arrivavo col mio pollo "incartato" con carta di giornale, davanti alla porta di nonno Ahmani: lo Shothet (persona autorizzata alla macellazione rituale).

Introdotta nella stanza da bagno col mio volatile, lo Shohet avvicinava con sicurezza e maestria il suo coltello affilatissimo alla gola dell'animale, tenendolo per le zampe dentro la vasca da bagno e con due colpi netti, zac, zac, recideva esofago e trachea. Il pollo ovviamente non stava lì a guardare e dunque si agitava e starnazzava come un ossesso. Così, con la gola squarciata, il poverino si dimenava e si agitava e, battendo forsennatamente le ali, lanciava schizzi di sangue in ogni direzione. D'un tratto, si fermava di colpo. Era tutto finito!

Il bagno, ridotto come un campo di battaglia trasudava sangue, mentre rivoli rossissimi scendevano, segnando le maioliche bianche ed i bordi della vasca. Il grembiule candido di Rebbi Ahmani, dietro il quale mi riparavo, un po' per non vedere e un po' per non essere investito dagli schizzi, sembrava, a cose fatte, quello di un chirurgo appena uscito da una sala operatoria.

Forse, a qualcuno potrà sembrare una scena comica, ma vi assicuro che per un bambino di otto-nove anni non c'era proprio niente da ridere.

I simpatici coniugi, mi riconsegnavano

così il mio pollo ancora caldo che, come tradizione vuole, papà avrebbe poi regalato. Nel fare lo stesso percorso a ritroso verso casa col mio cartoccio in mano, osservavo con tristezza la carta rossa di sangue, scorgendone da sotto la cresta esangue ed il becco dell'animale che vi sporgevano. Fu in quel preciso momento che mi ripromisi per il futuro, che non avrei mai più mangiato un pollo in vita mia.

Lo Yom Kippur arrivava sempre due giorni dopo questo rituale e al Tempio Spagnolo di Via Catalana, dove papà aveva iniziato ad organizzare e a radunare per l'occasione le poche famiglie libiche che allora risiedevano a Roma, si tornava a rivivere le atmosfere e ad intonare i canti e le preghiere con quel Minagh (tradizione) libico, che papà Roberto z'l', con tanta forza e pazienza, ha fatto in modo di non perdere mai e di tramandarci con rispetto. Ancora oggi a distanza di sessanta anni, dal suo inizio questa tradizione è mantenuta viva e immutata dai suoi figli, nel ricordo sacro di tutti quelli che in questi anni vi hanno preso parte.

Dopo ventisei ore di digiuno in cui ci si astiene dal mangiare, ma anche dal bere qualsiasi bevanda, arriva il momento attesissimo del suono dello Shofar, che dopo la preghiera della sera sancisce definitivamente la fine del digiuno.

Poco prima, la Berachà di Neilà (Benedizione del vespro) ci aveva visti tutti riuniti e stretti tra noi, genitori e figli, sotto il grande Tallet di seta (manto di preghiera) di mio padre. Da lì sotto si riusciva a percepire, dai visi tirati e pallidi per il digiuno, chi di noi stava resistendo meglio o peggio. Mia sorella ed io, esonerati da quell'obbligo per la nostra troppo tenera età, eravamo i più paozzati ed irrequieti di tutti, anche grazie all'enorme quantità di Bulu, roschette salate e biscotti, che avevamo già ingurgitato per tutto il giorno. Mamma infatti, portava sempre con se in Sinagoga, un fagotto di vivande e liquidi, con cui tenere a bada il nostro appetito e per confortare poi gli adulti alla fine del digiuno.

La giornata, trascorreva per noi più che altro all'esterno nei giardini del Tempio, dove assieme ad altri vivacissimi coetanei, organizzavamo i nostri giochi e le nostre scorribande, maltrattando così i nostri vestiti nuovi, comprati per l'occasione. Quando molto spesso i nostri schiamazzi arrivavano in Sinagoga attraverso le enormi finestre, disturbando i silenzi delle lunghe Amidot (preghiere che si recitano in piedi ed in silenzio),

qualche adulto arrivava puntuale con l'indice sulle labbra e la faccia contrita ad interrompere le nostre esuberanze.

La sera si tornava a casa tutti stanchi e provati, noi bambini per le corse frenetiche fatte su e giù per le scale del Tempio, gli adulti, per il lungo digiuno appena terminato. La dolcissima limonata, profumata ai fiori d'arancio, anticipava la cena preparata il giorno prima e per nostra madre un'altra fatica era finalmente terminata.

A poco meno di una settimana, arrivava anche Succot, la festa delle Capanne. Otto giorni di celebrazioni e banchetti che richiedevano ancora tutta la maestria e la dedizione in cucina di nostra madre, che non trascurava mai di assecondare i gusti ed i desideri di ognuno di noi, soprattutto quelli di mio padre e di mio fratello Lillo, il behor (primogenito).

Il famoso Bulu fatto in casa faceva

fortunatamente si ripeteva solo una volta l'anno.

L'avvento del boom economico degli anni sessanta, cambiò solo in parte per mamma le abitudini in cucina. I tanti elettrodomestici della nuova era tecnologica, avevano fatto sparire molti di quegli attrezzi antichi che ora arrugginivano giù in cantina. Il nuovo Frigidaire troneggiava al posto della vecchia ghiacciaia e nella nostra dispensa, facevano la loro prima comparsa contenitori fatti di un nuovo materiale: la Plastica!

Il Moderno avanzava inarrestabile e ben accolto, ma a casa, i gesti antichi ed il fascino delle nostre tradizioni rimanevano immutati nella loro seduzione e nella loro genuinità, rallegrati in oltre, dall'arrivo dei primi amatissimi nipoti che allora iniziavano a fare le loro prime e coccolatissime comparse.

Tempio Maggiore, Lungotevere dei Cenci, Roma

di nuovo la sua comparsa quando mamma, portandoci a sedere sotto la Succà (capanna) del Tempio Maggiore, per trascorrervi qualche minuto in serenità, ce ne faceva gustare ancora qualche fetta. I succosi grappoli d'uva e i melograni appesi sul soffitto, erano le prime cose che rubavano la mia attenzione e a stento venivo trattenuto dallo staccarne qualcuno.

Con Simchà Torà, l'ultima delle ricorrenze, si chiude il mese di Tishri e con esso la fine dell'Aiyad. Una sorta di malinconia coglieva un po' tutti nel riprendere il ritmo normale delle giornate lavorative e per me della scuola. Per mia madre invece la fine delle Feste suscitava al contrario, un profondo senso di sollievo e di soddisfazione. Spesso la sentivamo ripetere che, "tutto quello"

Le Feste e mia madre sono stati, per tanti anni della mia vita, un binomio inscindibile; una garanzia di perfezione, di continuità e rispetto delle regole che ha segnato per sempre il mio essere marito e padre, senza dimenticare mai di essere ebreo.

Grazie ad intere e meravigliose generazioni di donne e madri come lei, si sono mantenute vive e preservate le nostre usanze, così come si sono svolte per secoli. Gli esodi, gli abbandoni, i pericoli ed i lutti subiti per generazioni, non hanno mai minimamente scalfito la tempra né il coraggio in persone come loro, nate per l'amore della famiglia e vissute per assecondare e mantenere salde le regole delle nostre tradizioni.

Per loro ed a loro è dedicato questo mio racconto.

Lo straordinario successo dell'integrazione del nucleo di ebrei di origine libica, dopo il 1967, nelle Comunità Ebraiche Italiane, e in particolare a Roma e a Milano, ci ha indotti a chiedere a Lelio Nahum di intervistare per conto nostro il Rabbino Capo di Milano,

Rav Alfonso Arbib

Dal suo arrivo in Italia, dopo la cacciata dalla Libia, in età quindi molto giovane, quale è stato l'iter percorso e come si è svolta la sua integrazione nella nuova società circostante?

In altri termini, come si è ambientato scolasticamente e socialmente?

Sono arrivato in Italia nel 1967 all'età di 9 anni. Ho frequentato prima scuole statali e poi la Scuola Ebraica. Nel frattempo mi sono iscritto al Collegio Rabbिनico Italiano che è stato fondamentale per la mia formazione.

In che modo è stata influenzata la sua formazione dalla sua appartenenza al ceppo libico tripolino? Cioè l'ha particolarmente avvantaggiata e favorita, o al contrario, ha dovuto incontrare e sormontare difficoltà e ostacoli?

Non ci sono state particolari difficoltà ad ambientarsi se non quelle derivanti da una situazione obiettivamente difficile di una famiglia che è dovuta fuggire dal suo paese d'origine.

Ho poi lavorato in varie comunità italiane per il Dipartimento Assistenza Culturale dell'Unione e sono arrivato a Milano nel 1985 dove ho insegnato alla scuola ebraica e in altre istituzioni comunitarie e dove ho avuto vari ruoli dirigenziali.

Non credo che l'appartenenza alla comunità tripolina mi abbia ostacolato o favorito. È stata però importante per la mia formazione.

È stato importante vivere in una famiglia in cui il legame con la tradizione ebraica era ovvio e naturale. Appena arrivati a Roma mia madre cercò un posto in cui

potessi studiare Torà ed è per questo motivo che fui iscritto al CRI.

Tempio Centrale, via della Guastalla, Milano

La prima persona che mi insegnò a mettere i tefillin e a pregare giornalmente fu mio padre. Credo che questa impronta familiare sull'identità ebraica comune a molti ebrei tripolini sia vitale.

A un occhio distante e un po' distratto da Israele, appare comunque che le generazioni più giovani dei tripolini sono sempre più attratte all'osservanza delle pratiche religiose, un vero revival rispetto alla situazione di trenta o quarant'anni fa. Quale è la sua opinione in merito?

Credo che si tratti di un recupero delle radici che da una parte sono radici identitarie comuni a varie comunità ebraiche e

non solo ai tripolini; recupero dovuto a varie motivazioni: una maggiore conoscenza del mondo ebraico religioso, una necessità di maggiore coerenza tipica del mondo giovanile e una reazione a un allontanamento e alla tendenza all'assimilazione fortemente presente nelle generazioni precedenti. Per quanto riguarda in particolare i tripolini si è trattato di un recupero della propria storia e della propria cultura da cui ci si era in parte allontanati, a volte per motivi contingenti - lavoro o ambiente - ma anche per il fascino della società e della cultura occidentale.

Personalmente, lei vede la Comunità di estrazione tripolina crescere e continuamente affermarsi nei

propri usi, costumi, espressioni linguistiche nel seno della Comunità Milanese o, a suo avviso, nel volgere di una generazione, l'elemento di "gruppo" verrebbe meno con la sparizione graduale della fisionomia "tripolina", come oggi è intesa?

Come ho detto nella risposta precedente a Milano la comunità tripolina è meno numerosa e meno caratterizzata rispetto a Roma.

Anche qui però mi sembra che si stia verificando un ritorno e un recupero delle radici.

Il gruppo tripolino è sicuramente integrato con il resto della comunità ma mantiene alcune sue caratteristiche.

Daniel Mimun

Savta Aliza

La capostipite che creo' e tiene tutt'ora unita una delle famiglie libiche piu' note d'Israele

Da anni, oramai, la stampa locale, specialmente la stampa sportiva, sferra continui attacchi contro la famiglia Luzon.

Gli attacchi sono principalmente contro Avi, Presidente della Federazione Calcio. Contro suo fratello Amos, che possedeva il Macabi Petah Tikva e che e' sempre una figura importante nel calcio israeliano ed e' anche un costruttore molto noto.

Infine contro il loro nipote Gay, ex giocatore del Macabi Tel Aviv, gia' allenatore della nazionale Under 21, e molto di recente, allenatore dello Standard Liegi.

Avi, dopo aver fatto una brillante carriera nel settore bancario,

raggiungendo i vertici di uno degli istituti piu' importanti del paese, si dedico' alla propria passione, il calcio, che per inciso era anche una passione di suo padre. I Luzon sono di Petah Tikva.

Petah Tikva e' il loro territorio, dove hanno relazioni in tutti gli strati della popolazione. In questa citta' sono influenti e sono dominanti nel mondo dello sport. Nascono da Petah Tikva, ma l'influenza dei Luzon nel calcio israeliano si e' estesa a tutto il Paese.

Il successo suscita invidia e dall'invidia scaturisce il livore contro questo gruppo familiare compatto ed unito. Gruppo che tanto ha fatto per il calcio israeliano,

soprattutto in campo internazionale. I Luzon sono compatti poiche' appartengono ad un gruppo familiare eccezionalmente solido ed unito. Sono accusati di nepotismo, di sistemi direzionali di stampo mafioso, di non lasciare spazio ai concorrenti. Ma come dice Avi, e' meglio essere invidiati che compatiti.

E' curioso notare come questa famiglia esista quasi per caso, quasi per uno strano gioco del destino.

Il capo famiglia, Hlafo, sopravvisse alla distruzione totale della propria famiglia, in tenerissima eta', quasi per sbaglio. L'intera famiglia, ancora a Tripoli, durante la Guerra Mondiale, si riunì in casa per festeggiare un fidanzamento per tutta la durata dello Shabbat.

Il piccolo Hlafo fu affidato ad alcuni conoscenti, affinche' non disturbasse, bambino, lo svolgersi della festa.

Come volle il destino, una bomba centro' in pieno la casa e tutti perirono, e il piccolo orfano fu sballottato a destra e sinistra, per essere finalmente cresciuto in una casa con tanti figli, secondo il concetto che tanto, uno in piu' lo si poteva anche tenere.

Ancora adolescente giunse in Erez Israel solo e soletto e poi il kibbutz e poi l'esercito... Tutto l'iter classico di tanti giovani superstiti delle guerre di quegli anni, giovani che costituirono il nerbo del nascente stato di Israele.

La storia mi e' stata raccontata dalla madre di Avi, la mitica Savta Aliza, nel suo spazioso appartamento a Petah Tikva.

La vecchia Aliza vive sola, e la

Savta Aliza e alcuni dei suoi nipoti, in occasione della donazione di un Sefer Tora' al Tempio Orhot Haim, di Petah Tikva.

prima cosa che colpisce, entrando in casa, e' il tavolo da pranzo per quattordici persone.

Addossato al muro, da parte, un altro tavolo piu' piccolo da aggiungere all'occorrenza. Anche la zona salotto puo' ospitare, contemporaneamente, un folto gruppo di persone. Savta Aliza mi racconta che ha avuto sette figli, molti nipoti e tantissimi bisnipoti. Il venerdi' sera i figli sono tutti da lei per cena, sempre e senza assenze, spesso accompagnati da tanti dei loro figli. Il che e' gia' di per se straordinario, considerando che hanno tutti superato la cinquantina.

Il rammarico della vecchia nonna e' che Gay, che recentemente e' stato nominato allenatore dello Standard Liegi, non ci sara' piu' cosi' spesso. La nostalgia per una assenza annunciata, che ancora non si e' verificata, le fa quasi venire le lacrime agli occhi.

Cio' che e' assolutamente straordinario, ai miei occhi, e'

invece il fatto che ogni martedì i nipoti si riuniscono da lei verso l'ora di pranzo. Mi raccontava Amir, il fratello di Gay, che i nipoti concordano tutti, sin dalla mattina del martedì, su Wats'up, sul come e quando incontrarsi dalla nonna.

In qualche modo si assentano dal lavoro per fare una capatina in rehov Arlosoroff, a Petah Tikva, dalla nonna. Cio' che e' anche molto peculiare, ai miei occhi, e' il fatto che i nipoti costituiscono un gruppo indipendente: sono amici fra di loro e, in massima parte, i loro amici sono proprio gli stessi cugini. Un vero clan, in versione tripolina. Niente tbehe, mi dice con un po' di rammarico la vecchia Aliza, vogliono mangiare solo shnitzel (cotolette di pollo impanate) humus e spaghetti.

Aliza giunse in Israele con una delle ultime alia', agli inizi degli anni cinquanta. Aveva sedici anni, arrivo' con tutta la sua numerosa famiglia, subito scaraventata nella

tendopoli vicino a Natania, credeva di morire.

Non immaginava nemmeno che questo sarebbe stato il proprio futuro, e non si dava pace per le condizioni difficilissime in cui si era venuta trovare con la propria famiglia. Sognava di tornare a Tripoli, a casa sua, e mentalmente faceva piani per fuggire.

I genitori le organizzarono subito un shidduh, un matrimonio combinato, ma proprio mentre le presentarono il futuro marito, che lei rifiuto', casualmente incontro' Hlafo, e si sposo' con lui.

Hlafo era un ebreo laico, non osservava il Shabbat e non andava regolarmente al tempio, mentre Aliza e' sempre stata molto religiosa e soprattutto molto osservante, fino ad oggi.

Miracolosamente crearono una casa che sopravvisse a qualunque avversita', dove ognuno dei coniugi segui' sempre la propria strada.

Savta Aliza, in casa sua

GERMOGLI 16

Pubblicazione trimestrale dell'organizzazione mondiale degli ebrei di Libia

I germogli appaiono sulla terra, il tempo dell'usignolo e' giunto, e nel nostro paese si ode la voce della tortora

Shanà Tovà!